OKRUGIĆ.

ŠOKICA.

ZABAVNA KNJIŽNICA

MATICE HRVATSKE.

SVEZAK LXXV—LXXVI.

OKRUGIĆ.

ŠOKICA.

ZAGREB.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

1884.

ŠOKICA

IGROKAZ IZ PUČKOGA ŽIVOTA U PET ČINA.

NAPISAO

ILIJA OKRUGIĆ.

ZAGREB.

NAKLADA „MATICE HRVATSKE“.

1884.

OSOBE.

Marijan Šokčević, seljak.
Manda, žena mu.
Janja, njihova kći.
Božo, njihov sluga.
Ljubibratić, seoski župnik.
Jedan lajćman.
Pero Vlahović, stražmeštar graničar.
Još jedan stražmeštar.
Mandokara, baba vračara.
Bara, Mandina prija.
Teza, } žene iz sela.
Marga, }
Matan Propalić, Osječanin.
Prvi, drugi, treći, četvrti, peti vojnik, i vodja patrole.
Više momaka, djevojaka i graničarskih vojnika s gajdašem.

Prvi do petoga čina sbiva se u šokačkom (katoličkom) selu virovitičke županije, peti u okolici Osieka; doba: god. 1848. i 1849.

ČIN PRVI.

PRIZOR PRVI.

Večer. U bašti Janja iz tikve zalieva zelen i cvieće; krajem bašte od zada plot, a iza ovoga put kolnik. Sa strane kuća Šokčevića.

Janja *zalievajući.*

Još ovo — i ovo mrvičko — i ono tamo — i tu razsadu. — Tako, sad sam gotova. Ali da, a moje cviće? Moje bosilje i božje drvce, moju rutvicu, moj ćubar i miloduh? Ta kako bi mogla na to zaboravit, kakva bi divojka bila, kad nebi volila cviće? kad je cviće kitnja i dika divojačka. Pravo pisma kaže *(tihačko pjeva):*

„Oj bosilje bilje, beru l' te divojke?
Kak' me ne bi, dušo, ne brale divojke,
Kad od mene mire prsi divojačke! —
Ćubar bilje dušo, beru l' te divojke?
Kak' me ne bi, dušo, ne brale divojke,
Kad od mene, dušo, sva gorica miri!
Milodulie dušo, beru l' te divojke?
Kak' me ne bi, dušo, ne brale divojke,
Kad me od milinâ daju svome dragom!"

(Za vrieme zalievanja ukaže se iza plota Božo, prisluškava pjevanje i dalji govor Janjin.) Kad me od milinâ daju svome dragom! Svome dragom? . . . Ono drugo, što pisma kaže, sve je istina, samo ovo „svome dragom", istinu da kažem, ja još pravo ne razumim. — Drúge mi pripovidaju, kako je to sladko imati dragana, o njem pisme pivati, uz njega u kolu igrati, š njim se divaniti; — a

ja pivam, samo da se piva, igram, samo da se igra, divanim s kim tim, samo da se divani. — Istina doduše, ja najviše s našim Božom divanim, to jest on sa mnom, i uz njega u kolu igram, al' da je on za to moj dragan? ta kako bi to moglo biti, kad smo od malena pod jednim krovom kao dica odrasli i jednim se krušcem odhranili. — Istina, on mi nije ni brat, nit ikakav rod, već sirotče, što no ga moj dada na Boga i na dušu primio; — istina, Božo je dobar i pridobar, svašto će mi za volju učinit i mnogo me već puta, sad novom preljom, sad ogledalcem lipo izreckanim i kositrom zalivenim, — sad kalemi i vretenci obradovao; a ako mi se štogod na stativah pokvari, to on odmah popravi; ako je doba ovom il onom voću, najprvo će mi Božo doniti. — Ali valjda za to on još nije moj dragan? ta isto tako i mog dadu i maju pomaže u svačem; — pa to mu je i dužnost, za to ga je moj dada primio i odhranio; to mu je dužnost, ako hoće, da ga još i nadalje u kući uzdrži i kao svog sina pripiše, — i — i, ako hoće, da mu dobru divojku nadje — to jest, dok meni najprije srića dodje, — pak onda da ona bude mojoj majci zamina. *(Zaćuti, zamisliv se)* Oj Gojspo draga! kakva li će ta moja srića biti? . . . Samo ne znam, — njako mi je smišno na srdcu, kad pomislim na —

Glas majčin *iz kuće.*

Janjo!

Janja.

Oj! Majko!

Glas majčin.

Što tak' dugo radiš za Boga miloga? Po vodu na zdenac!

Janja.

Evo me, draga majčice, mahom. *(Spusti tikvu na zemlju.)* Neka, cviće ću posli zaliti, dok se vratim; priča je majčina zapovid. *(Odtrči na desno.)*

PRIZOR DRUGI.

Božo *iza plota.*

Tako je, ja sirotče, reci: prost slugan, pak za to kraj sve milosti ne mogu ti draganom biti. — Oj! Janjo janješce moje, da li znadeš, kako te ja volim, ta više neg sve blago babe tvoga! — Al ti ništa za me ne osićaš, ništa ti srdce ne veli, prem ako sam s tobom pod jednim krovom odrasto, — jer sam ja hudo sirotče, prost slugan! . . . Dakako, ja ti nisam nigda kazat smio, da te volim, al sam to tolikoput dokazo miloštami svojimi . . . da, al to je bila „moja sluganska dužnost", a ne ljubav . . . Joj! mene nesritnika! — ja mislio s tobom tu ostat gdje smo odrasli, pak da kućim kuću babe tvoga kao svoju rodjenu, a ti veliš: da će mi on drugu divojku najći . . . *(Odlučno.)* Meni ne triba nikakva, kad ti nećeš mojom da budeš. Volim navik slugan biti, bećar bez žene navik ostati . . . Ali prije toga, moram ti sve, sve kazati prvom zgodom, pak onda: kud puklo da puklo! *(Zamisli se, zatim otvori sa strane vratašca, unidje u baštu, uzev tikvu zalieva cvieće.)* Hoću da ti zalijem cviće, da vidiš i odtud, da te ljubim . . . a možda ćeš se ovud vratit sa zdenca, bar ću ti tad moći sve što hoću kazat. Oj! cviće drage Janje moje, koji li će momak sritan biti, da se iz njene ruke tobom okiti? Oj miris bosioče! kad te Janja uzbere i omiriše, reci joj, kako mi srdce za njom uzdiše . . . Al ne, ne, ja ću joj sam sve kazat. *(Zalieva).*

PRIZOR TREĆI.

JANJA dolazi s obramicom na ramenu, o kojoj kotlić i koršov visе.

Janja.

A gle Bôže, odkud ti tu? pak još moje cviće zalivaš.

Božo.

Vraćajuć se s njive i pošav da konje u livadu pustim, spazim u bašti tikvu, a cviće ne zaliveno, pak —

Janja.

Htio si mene zaminit; hvala ti, što si tako dobar.

Božo *spustiv tikvu na zemlju.*

Pak valjda, draga Janjo, nije prvi put, da sam ti tako dobar.

Janja.

Toga ne kažem, što više, da si mi uvik dobar bio —

Božo.

A ti meni, draga Janjo?

Janja.

Ja bar mislim, da ti nisam ni zlovoljna bila, —

Božo.

To ne, — ali —

Janja.

A što ali?

Božo.

Ali — ali — kako da ti kažem? —

Janja.

No pa kaži, de.

Božo.

Mi smo zajedno odrasli, kao brat i sestra, tvoj dada mi uvik bio kao moj rodjeni, tako isto i majka tvoja, ja —ja *(tužno)* svoga otca i majke ni upamtio nisam . . . ja se s tobom, ni dok dica bijasmo, nisam nikad ni svadjo, nit tuko, već sam ti uvik u svačem kao rodjeni brat godio i volju ti vršio, — što više, rad tebe sam jedno dvaput od dade i bijen bio — dobro još pamtim. *(Tužnije.)* Al da, ja sam sirotče, tudjinče, nahodče, slugan vaš . . . No kad sravnim naše ditinstvo sa sadanje doba, čini mi

se, da si me, draga Janjo, onda više . . . *(otežući)* više volila, no sada —

Janja.

Kako to? Pa zar ne idem s tobom na drum, na divan, ne igram li kolo uza te?

Božo.

Ta jest do duše, ali mi se to sve njako hladno čini. Kako druge cure hoće da se sa mnom pošale, da se muče, premda ja za njih ne marim, — al ti, ti nikad. A znaš, kako smo se kao dica lipo —

Janja *nasmiešiv se.*

Ti valjda nećeš, da opet budemo dica?

Božo.

To ne, već samo kažem — ali što se kao dica volilo, ja mislim da ne triba u cvitu mladosti da se tudji, ne voli, ili baš mrzi —

Janja.

A zar nisam ti svetačnu rubinu i gaće u šestnajstoro i devetnajstoro razplela, izšupljikala, kako u selu nitko nema, aj?

Božo.

Ta istina; ali znam, da ti je tako maja kazala da razplićeš, jer možda po sebi ne bi htila; pak sam vidio, kako si se u poslu tom višput ljutila, pak možda i taj razplit proklela, *(tužno)* pak je možda ta kletva na me i pala, jer ti mene više ne voliš . . . pa kaži, kaži samo, da me ne voliš . . .

Janja.

Ja ti se, Božo, dosta načudit ne mogu —

Božo.

I ja tebi ne, već od davna, draga Janjo. — Al da ti znadeš, kako ja tebe volim, kako te dan i noć u srdcu

nosim, kako si mi vavik prid očima, ti bi drugčija prama meni bila, a ne bi onako govorila —

Janja.

A što sam govorila?

Božo.

Pa hoćeš da ti kažem? aj? a dosta je, ako ti kažem, da sam sve čuo, što si zelje zalivajuć rekla —

Janja.

A tako, majstore, ti si prisluškač? prisluškivati, a ne javit se, to nije lipo ni pošteno, to je — *(odkrene se od njega.)*

Božo.

To je slučajno bilo, a ne iz špijunstva. Tvoje lipo pivanje me zaustavilo, a kad posli o meni podje govoriti, nisam ti se javit htio, baš da čujem sve; pak sam čuo, da me ne voliš. *(Janja gleda preda se, Božo ju ganljivo motri.)* Ti se dakle srdiš na me, što ti to kazah? Na me, koga si u ditinstvu svojim Božicom zvala i još do njeko doba, — a sad sam ja samo Božo i Boža. I pravo veliš: ja sam pravi božjak, bogac, ubožče, sirotče, a najviše za to, jer se ti na me srdiš, —

Janja

Ta ne srdim se, što ti kažem. No.

Božo *lativ ju za ruku.*

Al me i ne voliš —

Janja.

Ja pravo ne znam, što ti s tim misliš.

Božo.

Mislim, da budeš moja draga, moja žena, moja i ničija —

Janja *trgnuvši se.*

To samo moj dada i maja sude —

Božo.

Al najprije ti moraš htiti, pak ću ja posli dadu i maju lipo zamolit. Maja mi je pridobra, kao rodjena, a i dada, premda malo oštriji, dao bi se —

Janja.

Jok, jok, ti njih dobro ne poznaješ; jer ja znam, što su oni meni o tebi govorili, i što i kakȯ misle —

Božo.

Pa dobro, dobro. A sićaš li se ti, draga Janjo, što je o tebi njekoj večer maja govorila, oj?

Janja *iztrgne se.*

Sićam, pa no? pa zar ja mogu kome zabraniti, kad me gdigod sritne, da sa mnom ne divani? Pa ako je divanio, nije ništa ružno —

Božo.

A nije to samo jedanput bilo, Janjo! Znaš li, da već i po selu —

Janja *iztrgnuvši ruku iz njegove.*

Eh! ko bajage! A tko će svem svitu usta začepit? — A sad, kad to znam, a ja ću od sad baš uz prkos, uz prkos! On je momak lip, pošten, graničar je i stražmeštar, k tomu ga gospodinom njegovi momci zovu, pak i lipo divanit znade, a ne kao naši paurski momci —

Božo.

Pošten . . . Ali on je vlaška, racka vira.

Janja *trgne se.*

Toga, toga nisam znala . . . Za to on, kad divani, njako drugče zanaša —

Božo.

A ako maja to sazna? *(Janja muči zbunjena preda se gledajući; Božo, primiv ju za ruku.)* Janjo! sunce moje ogrijano i zlato moje ovejano! — prem ako ti mene ne voliš, al se ipak za te bojim, porad Vlaha toga. On će ti se ulagati i u srdce uvući, ako već nije; — on te može nesritnom učiniti. A ja koliko te ljubeć sada žalim, — da se to zgodi, mislim, morao bi svisnut od jada. Za to nemoj, Janjo, umilno janješce moje, gaziti svete vire svoje! Znaš, kako nas je majka tvoja pobožno odhranila, znaš, kako nas je bogoljubno živit svitovala, i to dan dani nepristaje. *(Janja ganuta oči si briše.)* Pak ako mene već ne voliš, kog si od maloće do njekoč volila, a ti barem ne gubi duše svoje, ne ljubi ni tog Vlaha, tog Raca.

Janja *ogrli Božu spustiv glavu na rame mu.*

Božice! . . . *(Stanka.)*

Otčev glas *iz kuće.*

Oj Božo, oj!

Božo *Janji tiho.*

Kaži dadi, da sam ot'šo u livadu.

Janja *vine mu se iz ogrljaja*

Zar da lažem otcu?

Božo.

Ako me iole još voliš, molim te.

Janja *vičuć*

Baš malo prije ode u livadu, dado!

Božo *zagrliv ju.*

Hvala ti, janješce drago. S Bogom! *(Ode žurno lievo).*

Janja *gledjuć za njim.*

Siromah Božica! kako mi ga je žao, ima dobro srdce, pošteno misli . . . veli, da me voli, da mu budem draga, žena . . . *(Zamisli se.)* A što veliš na to ti, srdce moje? . . . *(Zamukne, za tim ode žurno kroz vratašca na desno.)*

PRIZOR ČETVRTI.

PERO stražmeštar dolazi putem izvan bašte s lieva.

Pero.

U to doba vidjevo sam ju po vodu ići, ako nije već otišla. A sigurno, jer su vratašca otvorena . . . *(Unidje.)* Tu ću pričekati ju, a to sigurnije mogu, jer sam vidio onog njenog ludog Boju njekud u polje odklancat, bar nas neće bunit. — A ne znam samo, što me on onako preko oka gleda, gdjegodj me sretne, valjda što sam s Janjom njekoliko puti divanio? A ja si mislim: dùra, paure šokče, ja sam graničar, čuvaj der se! Valjda nije liepa Janja još tvoja, i ako si š njom pod jednim krovom. Ta nije ono luče za tebeka, već za meneka . . . Al i jeste luče, tà liepa, kao da su je vile odnjihale. Tà slušao joj onaj mazni razgovor, kao da golubica guče, ta gledao joj ono čarobno oko uz onaj umilni osmejak punih usanâ, ta zavoljet ju moraš! . . . Dà, tako ti je na njoj sve milo, sve spretno, da uprav ne znam, čim me je občarala . . . Dà, občarala me i nije drugčije . . . Kako ju prvi put opazih, kao da mi se sav sviet okrenu, i š njim pamet, i kao da mi nješto u srdcu reče: ta i nijedna druga mora biti ljuba tvoja, pa makar da je Šokica. Šokica? il možda baš u tom sav čar leži, što je Šokica? baš tako njekako *(smiešeć se)* što no naši vele: tudje je sladje. A vjera? ta u ljubavi ne sudi, tim manje, što ja njeku naklonost pram meni već kod nje opažavam. Pak da sam sebi iskren budem: koliko sam do sad naših djevojaka poznavo, nijedna mi se još tako svidjala nije, kao ova Šokica. Istina, ima i u nas liepih, ali mnoge medj njima samo ljepotu svoju na vidik iznose, njom se ponose, a srdce im je njekako hladno — ili im ljubav kao kudjelja vatrom plane, pak se odmah i ugasi. Ali u Šokice? — Pravo one same o sebi pjevaju: Nije cvietka bez rosice, nit ljubavi bez Šokice! — Oj! Janjo, Janjo!

ta ljubim te kao cvietak rosicu, kao leptir ružicu, kao ozebo sunce! jer si ti cviet nad cvjetovi, ti sunce moje ogrejano, Janjo! *(Ušuti . . . pri spomenu imena Janje, dolazi Janja sa zdenca i opaziv Peru u bašti, trgne se, hoće i neće u baštu.)*

PRIZOR PETI.

JANJA i PERO.

Pero *podje joj u susret.*

Ah! Janjo!

Janja *uplašeno.*

Pero!?

Pero.

Što, Janjo draga, zar ti ne ćeš k meni u svoju sobstvenu baštu?

Janja.

Strah me je, mogla bi majka naići, a dugo sam već zaostala na zdencu . . .

Pero.

Pak ovud ti je najkraći put. Ili ćeš valjda okolo kere, — jer sam ja ovdje? Tomu se ne bih od tebe nado, da me izbjegavaš, nit bih to igdar prežalio! *(Podje na vratašca i primi ju za ruku.)* Al samo na dvie tri rieči. *(Janja unidje.)* Tako, sad te volim. Oh! predraga Janjo, da ti znaš, kako te ljubim, kako dan i noć za tobom čeznem i uzdišem, ne bi ni časka počasila . . . da znaš, kako si mi draga, draža od života moga — da znaš, kako mi je sav život čemeran, ako te samo jedan dan ne vidim, ma iz daleka samo —

Janja *za se.*

Joj što ću, trnci me prolaze.

Pero.

Dà, dà, presladka Janjo, u tebi samo uživam, ti si život moj, ti si mi sve i sva na svietu.

Janja *stidljivo ga pogleda.*

Je l' istina, Pero?

Pero.

No, što ti rekoh.

Janja *tužno umilno.*

Oh! Pero, ja se strašim ljubavi tvoje, ja se sva uzdrhćem, kad te samo gdi spazim, ja ne znam sama, što mi je —

Pero.

A za što to? Tà nisam li ti dobar? Mogu l' ti bolji i milostiviji biti? Ako poželiš, život svoj bi za te dao —

Janja.

Ali — ali moj dàda, moja maja? težko si ga meni, da oni za te saznadu, — oni bi me prokleli!

Pero.

Pak nek saznadu, nek sav sviet saznade. Ja te ne ljubim tajno, nego javno; il ti valjda misliš, da ja tek onako želim s tobom švalerovat? ne — ne —

Janja.

Ali, ti si druge vire, a to je grih —

Pero.

Kakav grieh? ta onda je prvi Bog sgriešio, kad nam je u srdce ljubav usadio; a kaže se: ljubav je Bog, i gdje je ljubav, tu je Bog! Ne, ne, predraga Janjo! to ne može biti grieh. To su puka sujevjerja i ništa drugo, sladka Janjo!

Janja.

Ali, ali . . . sve da je tako, sve da i pripusti moj dada i maja, što ne virujem — ti si vojnik, pak, kao što si danas ovdje, ne kod svoje kuće, tako sutra možeš odavde otić dalje, daleko u vojnicu pred dušmane Magjare il kud mu drago u svit, pak što bi ja onda sirota?

Pero.

Istina, sladka Janjo! Ali za što ti baš ono, što je najcrnje, misliš? Da svako puščano tane pogodi, ne bi ni jednog vojnika na svietu bilo. Bio sam ti u Italiji u više kreševâ, pa gledj evo me živa i zdrava. A Talijani malo su drugčiji vojnici, nego ovi od koje kuda pokupljeni Magjari. Njih se mi još ne bojimo, makar da su u Osieku, nama tako na blizo. Dobiše oni kod Čepina vatre i batina, da će im za uviek ćef proći iz grada izletati na nas. Pa sve da to i pokušaju, ta da su hale, te da se š njima pohrvat uzmoram, ne bojim se. Jedina misao, da ti mene ljubiš, da ti za mnom gineš, dala bi mi jakost i hrabrost, da se borim š njima kao lav. Ljubav tvoja bila bi mi angjeo branitelj moj, da ne budem ranjen, da ne poginem, nego da ti se živ i zdrav opet u naručje vratim. Oj to bi tek uživanje bilo!

Janja.

Ali, da ga ne bude —?

Pero.

Mani se; — a na posljedku s našim slavnim banom Jelačićem velim: što Bog dade i sreća junačka!

Janja.

A ja sirotica, joj i kuku meni!

Pero.

Pa zar bi ti mene žalila, za mnom plakala? *(Janja tare suze si.)* Ti sad već plačeš? Oj predraga Janjo, te

suze svjedoci su ljubavi tvoje. Reci mi, da me voliš, ljubiš, bud mi iskrena kao ja tebi, pa sam najsretniji na svietu. Reci mi, da me ljubiš, pak da popijem te suze tvoje, da ih u svom srdcu nosim, kao svetu amajliju, te da sačuvan budem od dušmanskih taneta i smrti! *(Janja pruži Peri ruku, Pero ju draga; — stanka, za koje čuje se pjevanje* poslenika, *koji se kući vraćaju, izprva tiho iz daleka, pak sve bliže:)*

„Oj divojko, brigo materina!
Sve se brineš, da se udat ne ćeš:
Udat ćeš se i naplakat ćeš se,
Poželit ćeš njege materine."

(Stupiv poslenici *na pozornicu kraj bašte, i smotriv Janju i Peru u draganju:)*

„Kod majke si bîla i rumena,
S Vlahom bit ćeš modra i zelena;
Alaj Rac dušu gubi, kad Šokicu ljubi;
A što taj tudjin došo, da šara, da vara!

(Prošavši poslenici, *grohotom se smiju.)*

Janja *čuvši to pjevanje, izvine mu se.*

Čù li Pero, što pivaju? Joj meni!

Pero.

Pa neka ih, nek pjevaju, što nas to briga?

Janja.

Al pisma ide od usta do usta, pak će i moja maja čuti.

Pero.

Ta za kim se ne govori i ne pjeva u narodu našem? To je šala.

Janja.

A kad bi to zloba i pakost bila?

Pero.

Valjda misliš od onog tvog ludog Boje? Taj je za takova šta suviše lud.

*

Janja.

Nemoj Pero, tako . . . Nije on lud, već dobar, suviše dobar — ali —

Pero.

No na posljedku ti njega voliš — toga Bog zna čijeg nahoda, tog slugu vašeg? — Što? ti mukom mučiš? Sad znam, koliko je sati. Znam bar, na čemu sam. Tomu se ne bih od tebe nado, od tebe, koju sam toliko cienio, ljubio, obožavao . . . . Znaj, da mi je sad žao svake misli na te, svakog uzdisaja za te, svake rieči, koju s tobom proslovih . . . Sad sam se na veliku žalost svoju uvjerio, što su Šokice: sad mile lale s jednim, pak za čas opet mile lale s drugim . . . Pa dobro! na čast ti tvoj ludi sluga. Ali znaj, prokleto ti bilo! S Bogom! *(Podje)*.

Janja *tužno za njim gledajući.*

Pa zar baš tako, Pero?

Pero.

Tako da, kad tako mora da bude.

Janja *tužno.*

Onda ti ne poznaješ srdca moga.

Pero.

Bog bi dao, da sam krivo pomislio, da sam se prevario. *(Motri ju.)* Janjo! *(primiv ju za ruku)* jesam li se prevario zbilja? Što, ti drhćeš? Nadimlju ti se grudi od težkog kucanja srdca? Oh oprosti, što me je strast zaniela te sam te razžalio, uvriedio tvoje dobro srdce . . .

Janja.

Od Boga ti prosto . . . Al ti mene uvridit ne možeš . . . jer —

Pero *oduševljeno.*

Jer sam krivo mislio? jer ti mene ljubiš, je li? Oh zviezdo jedine mi nade! *(Medju to se Božo ukaže za ogradom bašte, motreć ih. A iz kuće čuje se majčin glas:* Oj Janjo!)

Janja *plašljivo.*

Joj majčin glas, mogla bi doć. S Bogom Pero! *(Vičući)* Evo me, majo! *(Odlazi desno.)*

Pero.

Dodji večeras na drum. *(Janja odlazeći okrene se, mašući glavom da će doći.)* Ala je dobra, alaj je mehkoobrazna, pak da ju ne voliš! Ta moram, moram, kad se tako brzo podobrila. Nego sam ju i zgodno čvaknuo s ludim Bojom. To je trebalo, da budemo na čisto. Ali mi je ipak ona njena tuga, ono hvaljenje Boje sumnjivo. Morat ću bolje tog ludova na nišan uzeti. *(Čuje se iz daleka tiho bubnjanje na okup; Božo se povuče u kraj)* Aha! to se mene tiče, a poslije . . . kad Janja na drum dodje, šat se još bolje sumnja moja razčisti, il je posve nestane. A sad s Bogom, bašto! s Bogom, liepa Janjo, do vidjenja!

(Čim Pero podje na vratašca, Božo podje prama njemu.)

PRIZOR ŠESTI.

BOŽO i PERO.

Pero.

Oho, odkud ti, ludi Bojo?

Božo.

Ako sam ja lud, onda je onaj ludji, koji se s ludom miša. A kad me pitaš: odkud ja? ja s posla. A što ti u to doba tu u tudjoj bašti? Zar ne čuješ, da te teleće zvono zove? ti bi već davno moro bit u svom kvartilju.

Pero.

Jednu manje, Šokče!

Božo.

Šljive za brašno, Vlaše Ti me pitaš, ja ti odgovaram; ja tebe pitam, odgovori i ti meni: što radiš u mojoj bašti?

Pero.

Dà, tvoja kao i moja.

Božo.

Ne bih rekao, jer ja sam tudi ukućanin.

Pero.

Tvoja je kuća na ledjih, kao svakom bećaru.

Božo.

Ti, ti baš svoju na ledjih nosiš u telećoj koži. A ja sam se u toj kući odhranio kod dade mog Marijana; ja za tu kuću orem, sijem, žanjem, vršim — dakle?

Pero.

To svaki prost sluga radit mora, kad ga gazda hrani il plaća.

Božo.

Al ja nisam prost sluga, već Marijanov posinak, pak —

Pero.

Pak će ti valjda i kćer Janju dati. Ha ha ha, na vrbi svirala.

Božo.

Pa i to može biti, ako Bog da.

Pero.

Da, kako nije baš, kad bi te Janja voljela.

Božo.

To samo ja znam, a tebi izpovidit ne moram.

Pero.

Ha ha ha, gdje bi Janja takvog bećara voljela.

Božo.

Mirno naše selo nije za bećare znalo, dok vi amo ne dojdoste. Od vas nitko, ni momak, ni cura mira nema ni u kući, ni vanka

Pero *žacne se.*

Baš tako, paure Šokče? To je hvala, što vas mi slavni graničari čuvamo i od Magjara branimo. Opet ti rekoh: jednu manje, Šokče!

Božo.

O obrane mi opore, čuli smo kod Ozore, ha ha ha! Pravo vas pivaju: „Varadinci od volje vojnici", to su junaci, koji se ne pridaju. — „A Brodjani silom natirani, Gradiščani da je više roblja". Eto vam junačtva!

Pero.

Ćut' nezahvalna paurendo, jer ćeš sad spoznat graničarsku mišicu.

Božo *izmičuć.*

Tamo pred Čepin, pod Osik! ako si junak, hi hi hi! *(Uteče, čim se Pero sablje maši.)*

Pero.

Sasjekao bi tu paursku ludu, da mi ne umače. Tako se nam graničarom, koji tolko put carstvo od propasti odbranismo, narugati, dočim su te paurende kao dembeli kod kuće dembelovali. Al čekaj, zapržit ću ti poparu, da će ti presjesti! Ako Bog da, onjušit ćeš ti, kako barut smrdi.

PRIZOR SEDMI.

Dolazi prost VOJNIK.

Vojnik *salutirajuć.*

Ta gdje ste, gospodine! Evo momčad sva skupljena pred lajćmanovim kvartirom, a gospodin lajćman ljutit, što vas nema — novi befel stigo, žurite se.

Pero.

A pa što je? Koliko sam ja puti na lajćmana čeko, pa ga i ne dočeko. Čudna mi posla, valjda opet nješto iz njegove glave.

Vojnik.

Ja ne znam, al mora da je nješto velika, jer se uzvrpoljio i ljut je kao ris.

Pero.

Vihtigmaheraj, poznamo se.

Vojnik.

Ta hajdete, molim vas, jer mi se batinama prietio, ako vas —

Pero.

Valjda me ne ćeš eškortirat. Seli samo napried. *(Podje.)*

(Čuje se opet bubanj.)

Vojnik.

Čujete l' ga, opet daje dobovat.

Pero.

Zbilja, taj ne zna za šalu.

(Odu.)

PRIZOR OSMI.

Božo *opet se pokaže.*

Odoše. Al dobro sam mu rekao! Nek se sića, da i mi, ako smo pauri, znamo za njihovo junačtvo. Dà, oni nas čuvaju, alaj baš! čudne mi vojske! Uvukli se u naše selo kao trutovi u punu košnicu, mi ih moramo hranit, tamo amo pošponom vozakat, a oni vojuju, hi hi hi! s našim curama na drumu, na sielu, na prelu. E dakako, tako je vojevat lako, — ali pod Čepin i pod Osik

braco! Cvrči se! *(Stanka.)* I zbilja, zaludit će taj došljo našu Janju; jer što mi oči moradoše vidit? Ona mu ruku pruža, on ju draga . . . prisilo mu, da Bog da! — Meni ona veli: Božica! *(porugljivo)* i meni je ruku pružila, al š njime se draga i da maja ne viknu . . . E to je već mnogo . . . Dosta! znam, znam sve . . . lažljiva je, falična je . . . voli tog Raca, a mene kao ludog medu na brnjici vôda . . . E pa dobro, ja ludi Bojo, te ludi Bojo, — ali čekaj, Vlaše, zna i luda koka, što je jastrib; baš ne će tako biti, kao što misliš. *(Odlučno.)* Idem, idem, pak ću i maji sve odkriti, pa da vidimo, kako ćeš onda s Janjom ašikovati. Idem odmah. *(Podje.)*

(Janja sa strane dolazi u baštu.)

PRIZOR DEVETI.

JANJA i BOŽO.

Janja.

Zar ti tek sad s livade, Božo? Dada pita za te i ljuti se, što te tako dugo nema, i mene posla, da te izgledam.

Božo.

Pa neka ga, nek pita, znat ću se izgovorit. On dobro zna, da nisam valjda na paši ašikovao.

Janja.

Ne razumijem te, Božo.

Božo.

Ja tebe još manje. Tandara, mandara, cicvara, popara: kažu njeki, da je svejedno, ali ja velim, da nije.

Janja.

Pa i ja velim, da nije.

Božo.

Tako isto nije svejedno: grlit i ljubit se; grli se rukama, a ljubi se ustma. *(Janja se žacne.)* Dà, svejedno je samo, ako su mandara, cicvara i popara jednako vruće, jer onda se halovit kod sviju triju jednako opeći može. A kad se jedanput ofuri, onda i na hladno puše. Dà, al je onda kasno, kad se već ofurio.

Janja.

To tvoje zanovitanje kan da se njekog tiče. *(Mjeri ga).*

Božo.

E pa da. Da što mi ti da što: ham ti kažem, ham ti mažem, samo ti se kaže. De pogodi, de.

Janja.

Po pridjašnjem divanu sudeć, čini mi se, mene se tiče.

Božo.

Alaj si dositljiva. Al ne samo tebe, već još njekog, ti znaš već . . .

Janja.

E jes' čuo, Božo, sad tek vidim, da si zolja . . .

Božo.

A ti previjuša . . .

Janja.

Pa ako sam, s tobom se vinčala nisam.

Božo.

Al ni s onim Racom. Meni tobož ruku daješ, a njemu i š njim? . . . aj? Eto ti tvoje poštenje.

Janja.

Kako ti to reć možeš?

Božo.

Jer sam sve na svoje rodjene oči vidio.

Janja.

Da Bog da ti izpale, kad se ričma tvojim osvidočavam, da si špijun, da si me opet vribo. A na poslidku što to tebe košta? Tko si ti moj! Nitko! slugan, i ništa više.

Božo.

I reci: ludi Bojo.

Janja.

Pa i jesi, kad si takav. Nit mi imaš zapovidati, nit mi branit, kog ću ja voliti. *(Čuju se iz daleka gajde.)* A evo ti sad kažem: ja Peru volim, više neg tebe, volim ga tebi uz prkos. A da dalje špijunirat ne moraš, evo ti kažem: ja sad idem na drum, dodji i ti, pak da vidiš, kako ću š njim ašikovat, uz njega u kolu igrat, š njim pivat. *(Pjeva skakćući pred Božom):* „Težko travi, koja rose nema, i divojci, koja dragog nema! Živio, živio novi švaler moj! Mnoga lita živio, lice moje ljubio! A ja imam po svom srdcu dragog". *(Odtrči, — Božo za njom tužno gleda.)*

Božo.

Ej! ludi Bojo! —

(Zastor padne.)

PRIZOR DESETI.

Polurazsvietljen seoski sokak, gdjeno se vidi više momaka i djevojaka, medj kojimi i Janja sama na strani stoji. Djevojke trče tamo amo, ciče, momci ih hvataju, a sve okolo Janje, koja im se uklanja.

Prva djevojka.

Ta nemoj sve jednako mene, Martine, ded' malo i Janju.

Prvi momak.

Ne smijem, da čuje njen Božo, on bi se sa mnom potuko.

Druga djevojka.

Hi, hi, hi! da nije njekog drugog, je l' Janjo?

Drugi momak.

Sablju paše, sabljom maše, ihu hu! *(Skače oko Janje.)*

Prvi momak.

I liskovac nosi, nami da prkosi. Iju ju!

Drugi momak.

Sa liskovcem, Martine, ti ćeš dobit batine. Iju ju!

Janja *smiešeći se.*

Dobro se je i bojati.

Prvi momak.

A zbilja, Janjo, gdje tvoj Božo? za'š ne dodje na drum, da me od liskovčevih batina obrani?

Janja.

Ne znam ja.

Druga djevojka.

Valjda se i on boji liskovca.

Drugi momak.

Al što nas brige liskovca, ded malo, da povedemo. Martine, ded u karabljice, kad Frolijana gajdaša još nema. *(Prvi momak svira, hvataju se u kolo, vuku i Janju, te igraju i pjevaju uz ovu pjesmu:)*

Svi *pjevaju:*

Misečina, misečina, svu nedilju dana,
Ja sirota, ja sirota, svu nedilju sama;
Još dvi noći, još dvi noći, pa će dika doći!
(Čuju se iz bliza gajde.)

Svi *razpustiv se.*

Ha! evo Frolijana. Iju ju!

PRIZOR JEDANAESTI.

Dolazi gajdaš svirajuć kolo, š njim PERO stražmeštar. S protivne strane došulja se BOŽO ogrnut velikom kabanicom i stoji na strani.

Svi momci *u glas govore ovu poskočnicu:*

Sviraj, sviraj gajdašiću, dat ćemo ti divičicu, tebi jednu meni dve, ti se srdiš a ja ne! *(Hvataju se opet u kolo. Pero spaziv Janju, hvata ju za struk, pak će biti kolovodja; igraju.)*

Prvi momak *poskočnicu govori.*

Kolovodja vito perje, opalo ti sve biserje, priko plota skakajući i u kolu igrajući.

Pero *odgovara.*

Moja draga, moja dika, od bisera trepetljika!

Drugi momak.

Kolovodja kano osa, uz njeg lîpa cura bosa, ubost će te žalcem.

Pero.

Iju, iju! neka, neka, naći ću si lieka, ta moja je seka!

Treći momak.

I ja b' htio nješto reći, al se bojim kog' opeći.

Prvi momak.

Pritucalo, gdje s' ostalo, jezika ti ponestalo.

Pritucalo.

Haj, haj, ne šaraj! našu curu ne varaj, naša cura kano pura, a Pera je nevira! *(Na ovo se pusti Janja iz kola, za njom i Pero, stanu u stranu i šapću. Drugi se svi smiju.)*

Pero.

De Šokče, jednu manje!

Pritucalo.

E da, u kolu je sve slobodno. A ako ti je to krivo bilo, a ja ću ti kao gospodinu gospodski: Haj, haj, hajde de, ne stidi se gospode.

Prva djevojka *gajdašu.*

Frolijane, hajd sad malo trese.

Svi.

Dà, dà, trese, trese! *(Gajdaš počme, a Pero stupi pred njeg i brani mu svirat slavonski ples: trese.)*

Pero.

Stani, ja te plaćam, pak ćeš svirati, što ti ja zapoviedam. *(Gajdaš prestane svirat.)*

Prva djevojka.

Kad je tako, a mi ćemo pivati, znam da Peri krivo biti neće. *(Počme pjevat, uz nju okrećući se u okolo.)*

Svi *pjevaju:*

Težko travi, koja rose nema, —
Živio, živio novi švaler moj,
Mnoga lita živio, moje lice ljubio!
I divojci, koja dragog nema!
A ja imam svoga sirotana,
Nema za što da kupi duvana,
Jer u Raca kesa bez novaca.

(Smiju se.)

Pero

ljutit pristupi prvoj djevojci i gurne ju silno.

Lajava Kato, eto ti bez novaca! *(Djevojka se snuždi, momci se uzkomešaju, djevojke odu u stranu. Pritucalo pristupi Peri.)*

Pritucalo.

A kako ti smiješ moju curu udarati, aj? evo i tebi bez novaca! *(Gurne ga.)*

Pero.

A što laje koješta?

Svi momci.

Pravo ima, istina je.

Pero *skoči na Pritucala.*

Što, istina je? Evo i tebi na! *(gurne ga)* što se usudjuješ na slavnog carskog graničara ruku dići! *(Na što drugi momci priskoče na Peru, jedan uzme s Bože kabanicu, baci Peri preko glave; Pero namah skine nabačenu si kabanicu s glave, potegne sablju, i uperi ju proti momkom, koji na nj hoće da nasrnu; vika i cika djevojaka:* drž' ga, bubaj! *U to dolazi* lajćman, *iza njega* Marijan Šokčević.)

Lajćman.

Što moje oči vide! Stražmeštar Vlahović! Stid ga bilo! Što se mieša u posije? O tom će još poslije biti razgovora. — Mir ljudi! *(Sviet zastidjen stoji, Pero Vlahović šulja se u stran, Marijan Šokčević sgrabiv Janju za ruku srdito ju odvodi.)*

(Zastor padne.)

ČIN DRUGI.

Soba u kući Marijanovoj; na lievo prozor, na kom lonci s cviećem, uz to stol i klupa, na desno vrata druge sobe i na sriedi. U jednom uglu otvoreno malo ognjište. Na desnom zidu od gledaoca visi puška i pištolj. Kraj prozora visi slika Propetoga.

PRIZOR PRVI

Janja *čupkajući s cvieća uvehlo lišće.*

A što je tebi, mili moj bosioče? Odkad sam te iz bašte amo presadila, da te od jesenjeg mraza sačuvam, i da se s tobom o Božiću kitim, ti mi tuguješ, opada ti miris lišće tvoje? Nije l' to ista ona zemlja, u kojoj si proniko? ista voda, kom te zalivam? ista ruka, koja te njeguje? — — Ista zemlja. ista voda, ista ruka . . . samo Janja tvoja nije više ista! *(Sjedne na klupu, podnimi se, dočim glasba tihačko svira pjesmu, koju za tim Janja pjeva.)*

„Jerbo sam ja jadna, nesritna divojka,
Ja bosilje sadim, a pelin mi niče.
Oj zelen pelinče, moje gorko cviće!
Tobom će se moji svatovi kititi,
Ti ćeš mene mladu do groba pratiti.“ *(Zamuči zatim.)*

Dà, ja sam se prominila, pak se sve prominilo za ovo tri miseca. Dok mi srdce bijaše mirno, sve mi se osmivalo, cviće mi veselo cvalo, sve mi za rukom išlo . . . a ja uvik vesela kao ptičica u gorici zelenoj . . . Al odkad za ljubav saznadoh, ode pokoj moj, ode veselje mladosti moje . . . A srića? . . . a dobar glas? . . . Oj zelen pelinče, moje gorko cviće! . . .

A mila moja majka? . . . A dragi moj dada? . . . a drúge moje i ostali svit! . . . Ah zelen pelinče! . . . Ali što mi je stalo do sveg svita? kad si ti, Pero, moj vaskoliki svit? Tebi sam srdce pridala, pa da ih imam na stotine, dala bi ih samo za jedan časak ljubavi tvoje . . . A što meni pogani svit govori, da ćeš ti mene privariti, ostaviti? Ne, ne, to ne može biti . . . Je li, srdašce moje, *(lati se rukom grudi)* da to ne može biti . . . *(Zamuči i zajeca.)*

PRIZOR DRUGI

Iz obližnje sobe sa strane unidje joj majka Manda tiho, pak ju podulje motri.

Majka.

Janjo!

Janja *trgnuv se.*

A, vi ste, draga majko. *(Podje i poljubi joj ruku.)*

Majka.

A što je tebi, milo janješce moje? Ti kao da si tužna, kao da si plakala?

Janja.

Nisam, majo; zar me ne čuste malo prije pivati?

Majka.

Ta čula sam, pak mi je baš ta sadanja tuga tvoja čudna.

Janja.

Oj ne, mila majo, *(zagrli ju)* ta vi znate, da sam vam uvik iskrena.

Majka.

Uvik, uvik, samo sad ne. Vidi majčino oko dalje, osića majčino srdce bolje. Motrim ja tebe već odavna, te vidim, da mi moje janješce nije veselo kao prije. Pa kaži, srdce moje, što ti je, da ti majka lika traži. Ufaj, zlatni cvitu moj!

Janja *ganljivo.*

Ah majko! mila majko!

Majka.

Ta i ja sam bila mlada, i ja sam divovala, pa znadem, što je srdce divojačko. Hoće da oboli, kad kog zavoli.

Janja.

O ne, ne, mila majo, moje je srdce jošte zdravo —

Majka.

Al nije zdravo Božino. Ta vidiš li ga i čuješ li ga, da kadkad koješta radi i divani, budi Bog s nami! kan da je poludio.

Janja.

Tomu valjda ja nisam kriva, majko.

Majka.

A da tko? Ta vi ste zajedno odrasli, vi se i suviše poznate, pa se valjda i volite? Pa kaži samo majčici svojoj, od Boga vam prosto bilo a od mene blagoslovno, — pa evo sv. Kate, što vinčava momke i divojke.

Janja.

O ne, ne, to bi za me još rano bilo.

Majka.

Al nije rano za nas stare, mene i dadu. A znaš, što se kaže: tko rano ruča i rano se oženi, ne kaje se.

Janja *uzdahnuvši.*

Al možda bi se ja pokajala. *(Opet joj ruku ljubi.)*

Majka *motreći ju*

Ili možda koga drugog ljubiš? kaži samo majci, pak ako je za te prilika, ja ti uzkratit ne ću. A ako bi baš dada protivan bio, ja ću ga na to sklonuti. *(Janja zaplače, grleći majku.)* A što mi plačeš, jedinice moja? kaži, reci majci svojoj.

Janja.

To su suze radosti i zahvalnosti, što si mi tako dobrostiva . . .

Majka *jecajući grli ju.*

Joj, drago si, gondže moje procvitano!

PRIZOR TREĆI.

MARIJAN dolazi iz bližnje sobe i promatra ih.

Marijan.

No, to je valjda udešavanje muzlikâ za čast kuma našeg arendatora i sretna mu puta na birtiju u Čepin? Ja mislim, da su one već spremne na polazak, a one tu grle se i cmare. No, kum će imat velika veselja s vami, ha ha ha! *(Dolazkom Marijana razstave se majka i Janja, koja podje otca u ruku da poljubi.)*

Majka.

Ta ja sam već spremna Marijane, ali znaš —

Marijan.

A što znam, kad ništa ne znam, za što cmarite. Samo to znam, da si mi to dite razmazila, te od njeko doba za najmanje tričarije odmah s tobom skupa cmari.

Janja *poljubi mu ruku.*

O ne, ne, dragi dado.

Majka.

Alaj si Marijane baš —

Marijan.

Pusti, pusti, daj mira. Od radosti plačete, od žalosti plačete, od zlobe i muke plačete, kad hoćete da što izlažete, plačete, plačete kad se ulagujete, kad kog privariti kaniti, plačete, ričjom: kadgod hoćete, plačete, i plačete, kad i nećete, — vrag bi vas znao, budi Bog s nami, kad da vam čovik viruje. —

Majka *milujući ga.*

Al Marijane —

Marijan

onako učini, kao kad se djeca plaše, kad kog za brk hvataju.

Ham! ham! — No, no, nije nam kade, tude tvoje izgovore slušat, već hajde spremite se, da idemo kumu na čast.

Majka.

Pa ja sam već gotova, rekoh ti.

Marijan.

A Janja? No?

Janja.

Mene glava boli, dragi dado —

Marijan.

Hm! glava boli, a da je na drum s gajdama, u selo na prelo, ne bi te bolila, je l'?

Janja.

Ne, ne, dragi dado, od istine —

Majka.

Je, je, Marijane, viš, za to je i plakala.

Marijan.

Dakako. Za to si i ti š njom cmarila; ti njenu glavobolju takodjer osićaš, il je već na te prišla? Oj žene, žene!

Majka.

Valjda se strunila, il su uroci? —

Marijan.

Ha, ha, ha! imat će baba Mandokara posla —

Janja.

Ne će, ne, dragi dado, proći će i bez nje —

Marijan.

Il' bi možda bolji likar bio kakvi Mandokar? ha, ha, ha?

Majka.

Id' Marijane, što ti se nàdalo? —

Marijan.

No, pa dosta! Već hajde, ženo, da idemo, da kum ne čeka.

Majka.

Pa hajdmo.

Janja

pristupi poljubivši ih u ruke, majka nju poljubi.

S Bogom! budte veseli.

(Marijan i žena mu podju na srednja vrata, al im dodje Božo sa snopom slame u susret.)

PRIZOR ČETVRTI.

BOŽO i predjašnji.

Božo *suludasto.*

Evo, dada, slama!

Marijan.

Kakva slama, Bog te vidio! Za što?

Božo.

Baš sam najlipšu i najdulju izabro za polažaja i na trpezu. Sićam se, da me je maja lani karala, kad smo slamke vukli, što je kratka bila, a Janja baš najkraću izvukla, pak se maja pobojala, da joj Janja neće umriti. Za to sam sad najdulju izbiro. Gledjte, gledjte! *(Izvlači slamke. Majka i Janja se čude tomu govoru.)*

Marijan.

Sinko, Bog s tobom, gdje još božić? ta još nije ni sv. Kata tu.

Božo.

Hi, hi, hi! Sv. Kata! Dà, sv. Kata divica i mučenica, kao što je maja pripovidala, bila je prava divica, pak si je mučeničtvom vinac slave nebeske stekla, a ne kao njeke naše divojke, koje vinac nose, al ga nisu vridne. Dà, i maja je još i to pripovidala, da je u staro doba običaj bio, onu divojku, koja nije poštena bila, kad ide na vínčanje, okititi od slame vincem. *(Janja se trgne.)* Pa kad kažete, da božić još nije tu, a ja ću od ove dugačke slame lip vinac splesti za vinčanje takve divojke; valjda se koja najde u našem selu. Ta vi znate, dada, kako ja lipo znadem slamu plesti; znate, kako sam vam lip šešir spleo.

Janja *poluglasno majci.*

Boga mi, lud!

Marijan.

Znam, znam sinko, no mani se toga, imaš ti pričega posla u kući i oko kuće i u šumi. A danas sam ti već kazo, da na meljavu —

Božo.

No ja ću ipak nješto od ove slame ponit u mlin; dok se žito smelje, imam kade vinac plesti.

Marijan.

Mani se toga, jer će pomeljarci s tobom se narugat, kazat će, da si lud.

Božo.

Hi, hi, hi! Pa ne će oni biti prvi; ja sam to već i od drugog svita čuo, *(pogleda Janju)* pak se i sviko imenu: ludi Bojo, hi, hi, hi! A znate dado, nije s gorjega biti ludom. Ma što učinio, ne zamira mu se tako, kao pametnom; al kad pametan zabasa i poludi, taj je gorji

od lude, jelte, dada? hi, hi, hi! Ludom se samo svit smije. — Pak jelte, dado, po što je samo to, luda ne može biti soldat, hi hi hi!

Marijan.

Tko bi još uzeo lúda u soldate?

Božo.

A i koja bi lùda htila biti soldat? hi hi hi! Ta svaki dan na muštru, kao oni naši graničari, pak holbdreks, dreksum, arš! *(tu Božo okreće se i mašira)* pak onda prazantir! A ako soldat ne pogodi, a stražmeštar ga kundakom bubne il liskovcem po ledjih. Pa kako tek mora bit u ratu? kad naperi punu pušku, te odapne: dú! pú! a čovik mrtav izvali se! *(On se na slamu sruši.)* Hú! to je strašno. Hvala Bogu, što sam luda. Ta bolje je svoje vočiće za plugom tirati, pa i svinje čuvati, pa makar vas dan hrašće obarati, nego soldat biti i za prava Boga ubijat se dati. Pak ostat mrtav na ledini, da te vrane žderu, hú! ta bolje je i u kočaku u po zime na slami ležati *(valja se)* nego u po lita u logoru stražarit i čekat, da te dušman ubije. Tamo soldat nema ni petka, nit svetka, ne zna ni za uzkrs ni za božić. Božić! hi hi hi! evo slame, hajde da se valjamo. Znaš, Janjo, kad smo dica bili, kako smo se na badnjak valjali, s orasi igrali, slamke vukli, božićni kolač lomili, u koji je maja cvanciku umisila? svete svićice gasili, da vidimo, na kog će dim ići, da znamo, tko će prije umriti? na polnoćku smrikovim bakljami išli, a posli nje ne htili spavat zornicu čekajući, samo da kobasica čuvarica naša bude. A kad tebe prid zoru san svlado, a ja budan zornice dočekao, kobasicu dobio, ti na me za to žalila, a, znaš, ja tebi ipak polovicu dao! *(Janja ne može skriti ganuća svog.)* Dà, da, njekoč bilo, sad se spominjalo, hi hi hi!

Marijan.

Da, da, bilo i bitisalo. Nego ustaj der ti s ote slame, pak znaš, kud moraš ići. Kupi tu slamu, pak dok mi od kuma dodjemo, da si s meljave tu.

Božo.

E da, dada, to se ne zna. Tko prije dojde, taj prije melje, hi hi hi! *(digne se, kupi slamu)* a drugi pomeljarci moraju čekati, a tako je i pravo. — E ne mogu sad sve baš pokupit, nek malo i ostane, da se zna, da je danas badnjak ludog Boje, je l' Janjo, hi hi hi! — S Bogom, dado i majo *(podje snopom)* pozdravite kuma od ludog Boje, budte veseli i kažite mu, da sam ja već danas svoj božić slavio, hi hi hi! *(Ode.)*

Majka.

Bože moj, Bože! zbilja postrvio pameću, tribalo bi ga vračari vodit.

Marijan.

Kako nije neg još šta! Samo triba š njim dobro, blago postupat, sve mu za pravo dati, pak može s vrimenom. opet k sebi doći. Ta vidiš, da je on dobroćudna luda. Bog nas sačuvaj od bisnih ludâ —

Majka.

Al ipak, ipak — morat ću ga zavitovat Almaškoj ili Judskoj Gojspi, ili sv. Valentinu od glavobolje.

Marijan *odmahnuv rukom*

Ta pa dobro. Hajdmo, da nas kum ne čeka. Janjo, pripazi na kuću i na tog ludu, da mi kakve veće ludorije ne počini. A kad zamrkne, naloži malo vatre na tom ognjištu, da se ogrijemo, kad se vratimo. Večeri već stude.

Janja.

Hoću, dragi dado. S Bogom, pozdravte kuma i kumicu.

(Odu kroz srednja vrata.)

PRIZOR PETI.

JANJA sama.

Janja.

Sirotan Božo, zbilja pameću šenuo; njemu je već božić . . . Maja veli: ja sam tomu kriva . . . „Vidi majčino oko dalje, osića majčino srdce bolje!“ . . . a ja zatajala majci istinu . . . prvi put u životu ju prevarila . . . Ona pridobrostiva i dadu će skloniti, ako drugog koga, a ne Božu, volim . . . o pridobro majčino srdce! . . . A kako bi joj smila kazti, da Peru volim? Peru, tog Vlaha i tudjinu . . . *(sjedne k stolu podnimiv se)* ta ona bi me mahom proklela . . . Ona me u dobroti svojoj nazva gondžetom svojim, cvitom svojim procvitanim . . . da, procvala sam na nesriću svoju, a, majko, na sramotu tvoju! . . . Danas je Bojin božić! A moj? Oh, gdi je ditinsko nevino radovanje moje tom svetčanom danku? Ah, crn li će mi osvanuti! . . . Oh, Pero, Pero! *(Zaniemi u tuzi.)*

PRIZOR ŠESTI

BOŽO polako unidje noseć triešće.

Janja *trgne se.*

Zar ti još ne ode, Božo?

Božo.

Došao sam, da još ovo malo slame pokupim i donesoh ti malo trišća, da se ne trudiš za ogriv, *(stavi triešće na ognjište)* jer znam, da ti je težko.

Janja.

O nije, Božo. Neka, neka! *(motri ga gdje slaže triešće i kupi slamu, koju takodjer na banak meće; tiho)* dobra duša, lùda. *(Glasno.)* Al kad ti se baš mili — samo da ne zakasniš na meljavu.

Božo.

Pa neka, makar me se dada izapsovo.

Janja.

Al meni bi ipak žao bilo.

Božo.

A što da žališ ludog Boju, hi hi hi! netriba lúda žaliti . . .

Janja.

Ja pak ne mislim tako . . . moje srdce još nije tvrdom korom obraslo —

Božo.

Zbilja? Ali i pod najtvrdjom korom može da bude crvić, — pak onako kako je malen, grize, grize, može i koru da pregrize, hi hi hi! A kad se više njih crvića nadje, mora da se osuši, ugine najdeblji hrast. *(Janja ganuta muči, držeći se rukom za srdce.)* A što ti je Janjo, što ne govoriš?

Janja.

Ta . . . mislim, kako pametno divaniš, kao da nisi —

Božo.

Lud, je l'? hi hi hi! E i ludam kadkad svitlo pred očima . . . Al jesam, jesam lud, ta to si mi ti sama rekla, pa pravo si rekla, da sam ludi Bojo. Ali *(ozbiljno)* tko je tomu kriv, što misliš, aj?

Janja.

A Bog sveti zna . . .

Božo.

On sigurno zna, pak će i suditi. Al ja ti velim: tomu si ti kriva, ti! I Bog bi dao, da ja još gorje ne poludim, da ne pobisnim s te tvoje neljubavi — ili bolje da kažem, kao što si mi sama rekla: s te ljubavi, kojom

onog Vlaha ljubiš, a sve meni uz prkos, uz prkos. *(Tužno.)* Pa dobro, kad ti je već srdce za moju ljubav korom obraslo, kad me kao hudog slugana, kao ludu ljubit ne ćeš, a ti izbaci, ubi, utamani i onog vlaškog crva u srdcu tvom, da ti on srdce ne izjide, da ti poštenje ne ubije. *(Janja skloni glavu u obje ruke, kao da plače.)* Pa kraj sveg toga, evo ti se opet izpovidam, da te ljubim kao dušu svoju, i reci samo jednu rič, pak ću tu jedinu dušu založiti za sriću tvoju. Samo reci.

Janja *jecajući.*

Ah, kasno je, dragi Božo! . . .

Božo *vatreno.*

Što kasno? Nije, nije za me nikad kasno . . . samo reci —

Janja.

Ali za me je kasno . . . ja sam pred svitom osramoćena —

Božo.

Ne, ne, nisi, nisi još sa svim. Nek brblja pogani svit, samo kad dada i maja ne znadu za tu ljubav tvoju. A ja da sam bio pravi špijun, kao što si mi rekla, bio bih majci odmah sve kazo, — no nisam ni ričce, Bog mi je svidok! a to sve za to, jer te iskreno ljubim, i jer se još uvik nadam, da ćeš me —

Janja.

Oh! hvala ti, dragi Božo! *(ustane, lati ga za ruku)* al ti velim: kasno je. Sestrom ti biti mogu, ali ljubom nikada više.

Božo *upropastiv se.*

Dakle je istina, šta mi jadno srdce slutilo? Oh! ubi se, Božo! Oh! što sad da činim? Sad ću istom da

poludim, jer dosad nisam bio lud. Sad ću da pobisnim! Idem, idem, ubit ću ga. *(Podje.)*

Janja *uzdržavajući ga.*

Božo! ako me kao sestru ljubiš, nemoj! Nemoj krvju kaljat duše svoje. Pust me, da patim, da okajem, pak kako mu drago Bog me pokaro.

Božo.

Al ja ne mogu očima gledat nesriće tvoje; jer te do ludila ljubim . . . Što da radim? . . . Idem, pobić ću u tudj svit, daleko, daleko! bit ću opet, za ono komadićak krušca, sirotan slugan. Volim drugom robovati, kad mi sudjeno ne bi, svojom te zvati . . . A onog tvog prokletog Vlaha, kad pod Čepin il Osik dodje, što će skorim biti, da Bog dá, prvo magjarsko tane s crnom zemljom sastavilo, jer te je privario. S Bogom! *(Naglo izjuri van.)*

PRIZOR SEDMI.

JANJA sama

Janja.

I ode baš . . . O poštena dušo! . . . o dobro i iskreno srdce! . . . A ja ga odbila, tražeći bolju sriću . . . a dopala nesriće. *(Sjedajući k prozoru, pogledi van.)* I gledj ga, ode, juri kao pomaman . . . *(Skrije u ruke lice.)* Oh! mene nesritnice! a sve rad tebe, moj mileni Pero . . . A ti da me pravo ne ljubiš? da si me mladu privario? . . . Da ćeš me ostaviti? . . . O ne, ne, to ne može biti, ti me moraš ljubiti, ti me ne smiš ostaviti! . . . *(Opet progleda kroz prozor.)* Mrači se već, — a mene kao da srdce zebe . . . ne znam pravo s čega, ili s Božina nagla odlazka ili s dadina skora dolazka? Joj! što će tek biti, kad začuje za Božu? — Dáj, da mu bar ugodim po zapovisti i vatricu naložim, da me s otog ne kara. *(Digne se i loži na ognjištu vatru, za to vrieme Pero tihačko unidje.)*

PRIZOR OSMI.

PERO i JANJA.

Janja *trgne se spazivši Peru.*

Ah! Pero, sivi sokole i dragane moj! Baš sam o tebi mislila, i svim te srdcem zaželila. *(Zagrli ga.)*

Pero.

Kao i ja tebe, zlatokrila golubice moja! — Roditelji tvoji su na veselju kod kuma, a onaj luda njekud odjuri, — pa kud veće sreće za nas! *(Grli ju.)*

Janja *tužno.*

Ah! našoj srići još mnogo triba . . . Pero!

Pero.

Ti uviek stare žice natežeš, — draga Janjo! Mani se toga, barem kad si sa mnom na samu, bud vesela . . .

Janja.

To i jesam, ta tebi sam se nadala, za to sam i doma ostala, — tebi za ljubav oh! jedina ljubavi moja! *(Grli ga.)*

Pero.

Tako, tako, sad si mi draga, tako te volim.

Janja.

Zbilja Pero? *(Dulje ga motri.)*

Pero.

A koliko ćeš puta da ti kažem to? Opet stara pjesma.

Janja *umilno.*

Ne srdi se, dragane moj! — Ali ti ne znaš, što ja sve rad ljubavi naše patim, ne znaš, kakov mi crv podjida mladjano srdce . . . O svit . . . svit . . . .

Pero *naglo.*

Pa što sviet? što ti je stalo do svieta?

Janja.

Joj meni! . . . veli svit: da ti mene ne ljubiš pravo, da ćeš me skorim ostaviti, u vojnicu otići . . .

Pero.

Zar ti više svietu neg meni vjeruješ? Il' ti valjda te novine onaj tvoj ludi Bojo donosi? O! taj zloćo.

Janja.

Nemoj tako, dragi Pero! on je dobra luda —

Pero.

Da, dobra, da smutnje gradi — ali — *(poprieti se)* ili možda njemu više vjeruješ? — ne spominji mi više toga — nisam došo, da se jadam, nego da se tvoje dragosti uživam.

Janja.

No pa ne ću, ne ću, golube moj! *(grli ga)* nek svit blebeće što mu drago, samo kad ti mene virno ljubiš. Je li, da me virno ljubiš?

Pero.

Opet ćeš —

Janja.

I da me ostaviti nećeš?

Pero.

I opet jedno, te jedno. Al da bude tomu kraj zapitkivanju, evo ti biljeg ljubavi moje, prsten moj. *(Skine ga i metne joj na prst.)* Je l' ti to dosta? i ako mi možda do sad vjerovala nisi, sada vjeruj!

Janja.

Hvala ti, dragane mili! Ali ne zamiri, ja tebe tako pitati moram, jer . . . *(Motri ga.)*

Pero *kao uzbunjen*

No što će još biti?

Janja.

Daj ruku! *(Lativši ju, postavi si ju na srdce.)* Ovo srdce od prvog časa poznanstva našeg kucalo je za te; ovo srdce prezrilo je sve tebi za ljubav, sve što mu Bog, sveta vira zapovida, i što mu ditinska poslušnost nalaže, — ovo srdce ne mari sad već ni za što do za tebe jedinoga, Pero! ti si mu sve! . . . jer, Pero! *(Stanka.)* Razumiš li me, Pero! *(Pero se većma zbuni.)* Ako u Boga viruješ, ti mene ljubit moraš, ti mene ostaviti ne smiješ . . . Moja maja će me prokleti, moj dada će me ubiti! Ah! Pero ne ostavljaj me nesritnicu, tako ti Boga i duše! *(Objesi mu se o vrat.)*

Pero *mucajuć.*

Ta, ta, pa tko ti kaže, da ću te ostaviti? Nisam li ti već u prvi mah kazo, da si ti moja, a ja uviek tvoj, pa makar se sav sviet proti nama digao — kunem ti se!

Janja *grleći ga.*

Oh! sad sam opet sritna, kad to čujem. Što mi je stalo do otca i majke, što do sveg svita, kad imam tebe za uvik, jedina željo moja, Pero moj! — A je li, ti ne ćeš skorim otić pod Osik?

Pero.

Tko ti je tim opet uši napunio? Toga ni naš kapetan ne zna. Skunjili se sad Magjari u Osieku, kao miši u stupici, te ne znadu ni sami, kud će, kako li će. Ele amo na Čepin sigurno više ne će. No rad mira srdca tvog velim ti, da će ipak njekoji odavde pod Osiek, samo ja ne, do skrajne sile . . . Što više, kažem ti, da ću tebi bliže bit, neg do sada, te ćemo se češće sastajat moći —

Janja.

Oh! sad sam opet umirena, utišena, kad znam da me virno ljubiš i da me ostaviti ne ćeš, — te jedva očekujem časove, kad ćemo se češće sastajati, dok i onaj oželjeni čas ne dodje, koji nas nigdar više razstaviti ne će. Je li, Pero dragi?

Pero *kao zamišljen.*

Ta da, — da, — samo strpljen, spašen. *(Zagrli ju, al se vidi zadubljen u misli. U to čuje se iz daleka dobovanje. Pero se trgne.)* Koji vrag opet? *(Pusti Janju.)*

Janja *uplašeno*

A što je, dragane moj?

Pero.

Prokleta služba! Ne da mi u miru — *(hoće da podje.)*

Janja.

Zar ćeš da ideš, Pero?

Pero.

Moram. Bog zna kakva zapovied.

Janja *pogleda kroz prozor.*

A gledj, svit se uzrujao, trči za bubnjarem. Čuj, čuj, dica viču: na vojnicu! na vojnicu! Joj meni, Pero! *(Zadržava ga.)*

Pero.

Idi, mani se lude dječurlije.

Janja.

Joj Pero, dica i babe istinu govore i proriču. Znam ja, prije nego l' će ta vojnica buknut, babe su o njoj govorile, a dica su se igrala vojnice, pak pogodiše gle. Joj meni!

Pero *opet pošav.*

S Bogom! moram, moram ići.

Janja.

A zar tako i bez zagrljaja? *(Grli ga i ljubi.)*

Pero.

Ta dosta, dosta!

Janja *strastnije ga grleći.*

Oj! ljubavi nikad nije dosti.

PRIZOR DEVETI.

MARIJAN i majka MANDA stupe naglo unutra.

Marijan.

Što je to?

Janja *pustivši Peru, cikne.*

A joj!

Marijan.

Što vi, stražmeštre, radite tu?

Pero.

To ćete kasnije čuti, sad nemam kade, dužnost je preča. *(Ode naglo.)*

Majka.

Joj! kuku! Janjo! dušice moja!

Marijan.

Da, sad uzdiši: kuku dušice, — bolje reci: vražice moja! bolje reci: prokleti drum, selo i prelo i pudarina! *(Lupi štapom o pod, stupiv pred Janju.)* Tako ti poštenje svoje i ovog doma čuvaš! aj? Za to te bolila glava? aj? Sad bi te satro! *(Janja pred njim sklopi ruke, Marijan spaziv prsten na ruci joj.)* A što je to? ti već pod prstenom di-

vojka, aj? i bez moga znanja, aj? to je valjda njegov? aj? *(Strgne joj ga s prsta.)* Bezsramnice nijedna! U vatru š njim, *(baci ga na ognjište)* da znaš, što je otčeva volja. Prije će se tvoje srce razpasti ko ovaj kleti prsten u vatri, nego što ćeš ti njegova biti. Sad znaš, što je otčeva volja! *(Janja klone u koljena, majka Manda zalomi rukama, Marijan ljuto gleda kćer.)*

(Zastor padne.)

ČIN TREĆI.

Soba kao u drugom činu.

PRIZOR PRVI

Kraj peći sjedi snuždena JANJA i prede, a majka MANDA bliže prozoru nješto krpa.

Majka.

I smišljam i razmišljam, kako da ti utišim otca, al nikako. Sve gungja pa gungja, ništa mu pravo nije, nikako mu ugodit.

Janja.

Joj, draga majčice, i mene ga je strah. *(Uzdahne.)*

Majka.

Upiljio si u glavu onog Vlaha, mutna ga voda — *(Janja se trgne)* pak mu je sad sve na putu . . . pak i težko mu je samom raditi, kad mu desne ruke Bože jošte nema. Al jes' čula, i od tebe je ludasto bilo, opet ti velim, od tog Vlaha se grliti i ljubiti dati.

Janja.

Draga majčice, pak što sam mogla činit?

Majka *naglo.*

Da si se branila, da si bižala iz kuće, da si vikala: vatra! lopovi!

Janja.

Da, kad je on jači. Da sam i vikala, tko bi me i čuo, kad nikog u kući —

*

Majka.

Ta da znam, al ipak, ipak, opet . . . ma koliko momak bezobrazan bio, kraj čestite divojke mora mu pasti mraz na obraz, mora ju poštivati kao sveticu . . . Joj, drago si! kad sam ja divojkom bila, bilo je i onda prokšenih momaka, — al' da bi koji onako kao onaj Vlah tebi, meni se približio, taj bi kupio zube po zemlji. — A da je otac tek čuo, što mi je kuma na samu o tebi natuknula, joj! joj! tà mene bi i tebe protiro samo rad pusta glasa.

Janja *trgnuvši se.*

Zar vam je kuma štogod o meni kazala?

Majka.

Joj! jedinice moja, ne znaš, kako mi je tad na srdcu bilo: mislila sam, sva se kumina kuća oko mene vrti. Kuku meni! *(Zaplače.)*

Janja *približivši se njoj.*

Ta nemojte, majčice draga, plakat, jer se mahom i meni na žao dade.

Majka.

Kako da ne plačem, kad mi te pokudiše, čisto zlato moje! Kažu, da ti ljubiš onog Vlaha, i da se š njim očitno na drumu sastaješ . . . on s tobom ašikuje . . . u bašći, i na zdencu da su te š njim vidili . . .

Janja *za se*

Joj! što da joj kažem? joj sramote moje! . . .

(Čuje se iz vana glas Božin: A jao! a jao!*)*

PRIZOR DRUGI

BOŽO naglo uleti u sobu.

Janja.

Ah Bože, Boža! *(za se)* evo mi branioca!

Božo.

Joj majo! dada hoće da me bije. Tek što me vojnici dopratiše, i našav dadu u dvoru njemu pridadoše, i tek što odoše, a on buknu: „aj bigunče, čekaj, da te učim bižati“, pak za vile, da me mlata. U misto da se raduje, da sam opet došao mu, a on povijaj, a ja biž oko staje, a on za mnom vičuć: „čekaj, da te naučim kuću čuvati, a ne puštati Vlaše u nju“, kao da sam ja mogo biti na meljavi, i kod kuće Janju čuvati. Vid'te, draga majo, kakvi je!

Majka *zagrlivši ga.*

Muči, muči sinko, samo kad si nam došo opet. A nemaj brige, maja će te braniti.

Janja.

Božo baš je dobar, — eto opet se doma povratio.

Božo *oštrije Janji.*

Da, povratio bi se, da me nisu vojnici dotirali! Baš! — — *(Janja se snuždi.)* Ali dada samo nek još bisni, požalit će on opet ludog Boju —

Majka.

Ne, ne, dragi sinko, ti nisi lud. Pusti ga, nek bisni, a ti samo muči, ma ti i bižanje i Vlaha pribacivo. — A zbilja, kaži mi pravo, dragi Božo, o onom Vlahu, je si l' —

Božo

uleti joj u rieč, dočim Janja sa strahom čeka, što će on reći.

O Vlahu?

Majka.

Ta da, govori se, da njeki stražmeštar Vlah s našom Janjom ašikuje na drumu, u bašći, na zdencu; jesi l' ti to vidio, ta ti si uvik s Janjom?

Božo *pogledajuć Janju.*

A šta znam ja? A i što bi vam ja lůd svidok, hi! hi! hi! ta ludom se ne viruje.

Majka.

Joj drago si, sinko, ja to tebi ne kažem, već opak svit . . .

Božo.

Pa što virujete opakom svitu, kad Janju ogovara?

Majka.

Ta znaš, sinko, majčino je srdce lakovirno. Pa dobro, dobro, samo kad nije istina.

Božo.

Za to, kad opet čujete, majo, štogod proti Janji opaki svit blebetati, a vi si mislite ono, što pisma kaže: *(Vičuć)* Tko nas kudi, da Bog da poludi, hi! hi! hi!

PRIZOR TREĆI.

Otac MARIJAN uleti u sobu.

Marijan.

A tko da poludi, aj ludove? pak se još i cirikaš na to? Valjda što si mi umako i tu se medj ženske uvuko, da im se na me potužiš, il im pripovidiš, kud si se kao luda potipo, aj? — Seli odmah za poslom, dok te nisam odalačio, pak ćeš se odmah opametit. *(Božo uteče van.)*

Majka.

Ta nemoj, druže, jer će još većma poludit, ili opet uteći —

Marijan.

Oho! za to ću se ja već brinuti, — a ti bolje muč' pa gledaj svog posla. Pazi bolje na tu tvoju soldatušu,

jer će nam se onaj gospodin Vlašina stražmeštar sasvim baš u kuću useliti. *(Janja plače.)*

Majka.

Pa zar je ona sirotica kriva, što je on tu bio? znaš, što je soldat!

Marijan.

Muč, muč! Ne, ja sam kriv, ja sam ga valjda zvao, da tvoju mazulju zabavlja, od glavobolje liči, š njom se grleć i cmakajuć, he, he, he! stari sam ja zec!

Majka.

Pa je l' ti sam reko, da će ti drugi put kazat, za što je tu bio.

Marijan.

Muč, muč! Pa za što nije odmah kazo? onda nije imao kade, reče. Dakako! Ali izmicaus junače! No ništa, bio sam već kod kapetana njegovog, tužio ga, znati će kako se cmakaju divojke. *(Čuje se vani bubnjanje. Janja se trgne. Majka pogleda na prozor.)* Eto to im je sve, što znadu; bubnjati, tamo amo maširati, pušku te na ledja, te na zemlju staviti, — i onda belendujuć cure zavaravati. Ej care, care! *(Ženi.)* No, a što zviraš kroz okno? Ne bi li i ti na šor, tako matora, da čuješ, što će biti? možda babja vojska? il bolje tu tvoju soldatušu pošlji, i onako spadȃ već u tu kumpaniju, he, he, he!

Majka.

Bog te vidio, dragi Marijane, jesi — jesi — *(gleda kroz prozor.)*

Marijan.

Da, dok sam dobar, donde sam Marijan drag, a kad me na grih navedete, onda sam ljuti vrag.

Majka.

A gle prije Bare, trči priko puta baš uprav našoj kući.

Marijan.

No sad će vam biti srdce na mistu, čut ćete soldačke novine. O žene, žene! što je na svitu, što vas ne svrbi?

PRIZOR ČETVRTI.

BARA zasopljena uleti u sobu.

Bara.

Faljen Isus!

Svi.

Uvik, amen!

Bara *plačući.*

Joj, joj! kukavice mene! Uzeše mi mog Martina u vojnicu. Za dva sata već mora otić pod Osik.

Majka.

Ta što reče, prijo?

Marijan.

No pak što je to čudno? ratno je vrime, caru triba vojske, a vaša je družina velika.

Bara.

Joj joj, a meni ovako bolnoj moga baš jedinca! Pa ne samo meni neg i Terzi njenog jedinca Frolijana. A i drugih još uzeše, što mi prija Kata izbroja. Tamo prid obćinskom kućom proštiše im imena, i eto idu graničari od kuće do kuće kazivati, da se momci spreme, i kad opet bubanj udari, da su za put gotovi. Sad će valjda i k vama doći, po vašeg Božu.

Marijan.

To ne će biti istina.

Bara.

No što vam rekoh. Samo se spremajte. Za to sam i došla.

Marijan.

To ne može bit, *(oštro)* ja sam samac starac. To nije pravo.

Bara.

Al Boga mi! dobro sam zapamtila. — Joj mene kukavice, što ću bez mog Martina, ako ga Magjari ubiju. *(Ode naglo.)*

Majka *i* **Janja** *plačući.*

Joj, joj! naš sirotan Božo!

Marijan.

Hajde, nemojte mi tu cmariti, dok se ne osvidočite. Janjo! id' zovi Božu, al mu ništa o tom ne kaži. *(Janja ode.)* Mene ovako matora ostavit samca? to ne može bit. To ni sam car zahtivat ne može. Ja ću ići našem notarušu dominu, to ne smije bit.

Majka.

Bolje, idi našem gospodinu paroku; znaš, da je on sa svom gospodom poznat. On može pomoći.

Marijan.

Jest, da je pokojni Bartol živ, koji je našu kuću poštivo, često kod nas jio i pio, a ja kod njega, kad sam crkvenim otcem bio, pa i posli. — Al ovaj novi, mladi, njako mi nit smrdi, nit miriše, kao da je njaka oholica, napržica —

PRIZOR PETI.

BOŽO s JANJOM dolazi.

Majka *objesi se Boži o vrat.*

Joj Božo, drago dite moje!

Marijan *odturiv ju.*

Hajd ne budali, ženska glavo. *(Božo gleda ludasto, Marijan ga motri, za tim:)* Božo!

Božo.

Oj, dada!

Marijan.

Znaš li što nova?

Božo.

Znam, hi hi hi! Nisam ni u svom bižanju na vas zaboravio, spleo sam vam nov šešir, kakva nitko nema.

Marijan.

Džaba ti i šešira, ne ću ga veseo poniti, jer ti moraš u vojnicu.

Božo.

Hi hi hi! Vi ste dada opet dobre volje, ne srdite se više na me, rad bi se pošaliti sa mnom, hi hi hi!

Marijan.

Nema tu šale, sinko. Bila prija Bara tu, pak veli, da joj prija Kata rekla, da je na svoje uši čula, kako su tvoje i tvojih parnjaka ime prid obćinskom kućom pročitali, da morate u vojnicu.

Božo.

Manite se! Prija Kata običaje se kadkad nacojkati, pak onda znate, kakva je. Nego deder, dragi dada, da vidim, kako će vam nov šešir stajati, *(izvadi ga izpod gunjca)* jesam li miru pogodio. *(Naklopi mu ga na glavu.)* Dobro, krasno, baš kako triba, hi hi hi! Jel'te, sad me ne ćete tući? hi hi hi!

Marijan *za se.*

E što bi s ludom? *(Glasno.)* Ma Božo, ču li što ja tebi kazah?

Božo.

Ali ja, s oproštenjem, imam falinku, ja sam — lud — hi hi hi!

Marijan.

Ja toga ne velim, ali —

Božo.

Ali ste mi ipak, u dvoru vijajuć me, rekli, da ćete mi ludilo iztirati, hi hi hi! Pa ja i jesam lud; vi ste mi to kazali, Janja mi kazala, i u selu mi kažu, pak i dica viču mi od skora: ludi Bojo, ludi Bojo!

Marijan.

Ta znaš, sinko, ja ne mislim baš tako, — nego ako bi istina bila, da moraš u soldačiju —

Božo.

Ha, ha, ha! pa da se napravim lud, pak bi ostao doma, jel'te? *(Marijan drma glavom.)* Pa dobro, ja sam lud, pak ću biti lud i još ludji neg što sam do sad bio, hi hi hi!

PRIZOR ŠESTI.

PERO stražmeštar naglo unidje.

Janja
opazivši ga, uteče u bližnju sobu.

Pero.

Javljam vam, Marijane, da je po stigavšoj sad zapoviedi od gjenerala Nužana vaš Božo uzet u vojnike, i da za dva sata mora biti spreman za marš pod Osiek.

Marijan.

To ne može bit, ja sam samac.

Pero.

To se ne pita, kad je nužda. Hoćemo da iztjeramo Magjare iz Osieka, a zato treba hiljadâ od vojnika.

Marijan.

Ja opet velim: ne može bit, jer je moj Božo lud.

Božo.

Može, dada, može biti kad triba Lužanu ludih vojnika, hi hi hi! Pa smislite, dada, kakva je to milost, kad ne samo naše selo. nego Lužan zna za ludog Boju, pa ga u vojsku zove, hi hi hi!

Marijan.

Eto vidte, stražmeštre, da je lud. Zar je taj za vojnika, da vam samo red buni?

Božo.

E da, mislite, dada. Kad se ja ustubočim, „stoji Šokac kano kolac!" pa sam već i od gospodina stražmeštra naučio exencirati, prezentirati, maširati i najnovije, što su učili, karukilirati. *(Sve to oponaša smiešno.)* Samo još ne znam pucati, hi hi hi!

Majka.

Bog s tobom, dite, gojspa ti Almaška pomogla!

Marijan.

Ta nije nigda puške u rukû imao, stražmeštre.

Pero.

Ništa za to, oni će ga odrediti da topove vuče, za to će bit dobar.

Božo.

Jok! valjda ja nisam naš rigjan. Ne, već ako mora biti, a ja ću ko što pripovidaju, ko onaj srimski pop uzjašiti na top, pak nek me konji vuku. Sigurno će se svi Magjari od mene pristrašiti i priko Drave uteći, a ja se ko gjeneral uvezti u Osik, hi hi hi! a Frolijan će me gajdama pratiti.

Pero.

Nemam ja kada te ludorije slušat. *(Oštro.)* Marijane, rekoh vam zapovied; kad bubanj udari, da ste s Božom

pred obćinskom kućom. Ako ne dodjete, bit ćete krivac priekog suda. Sila Boga ne moli, carska se ne poriče.

Božo.

Drum, drum, drum! drum, drum, drum! hi, hi, hi!

Marijan.

Al molim samo još jednu. Imam ja još s vami računa. Što ste tražili onomad u našoj kući?

Pero.

To ne spada amo. Ali kad hoćete baš da znate: došo sam bio, da vam kažem to, što sam vam malo prije kazo za Božu, — a jer je bubnjalo na okup, nisam imo kada.

Marijan.

Dakle ste vi to prije današnje zapovidi znali?

Pero *smeten.*

I jesam i nisam, kako hoćete.

Božo.

A ha! he he he! *(Kao sjeća se nječeg.)*

Marijan.

To mi se ne vidi čist posao. No nečistiji je još onaj vaš drugi, u kom sam vas zateko s Janjom. Sram vas budi! Znajte, da sam vas već kod kapetana za to tužio, i kažem vam još, da mi niste više priko mog praga stupili, jer nisam siguran, da ne biste još brže neg zadnji put vrata našli.

Božo.

Drum, drum, drum.

Pero.

Rad prvoga se ne plašim, a rad drugog ćemo se još podivaniti za koji čas. A tebi ću *(Boži)* kad mi pod komandu dodješ, već pamet nasoliti S Bogom!

Božo.

Kao njekoč na drumu, drum, drum, drum, hi hi hi! *(Pero naglo ode.)* Baš mu dobro rekoste, dada.

Majka.

Joj, sinko, nije dobro, neće biti dobro, Marijane.

Marijan.

Hajd nemoj mi tudi pridikovati, ženo. Ne, valjda da šutim, što je on *(rugljivo)* gospodin stražmeštar, da ga se strašim. Puh! gurave parade! Nek zna on, da moja Janja nit je, nit će bit soldatuša. A sad odmah idem pitat kapetana, što je od moje tužbe? — pa onda idem gospodinu notarušu dominu za Božu molit, valjda će bit kakve hasne. A ako baš ne bude, a ti za svaki slučaj spremi, što triba Boži na put. A ti, Božo, u dvor za poslom, pak se i nevišt čini. Nek bubaju koliko hoće, ne ćeš tamo ići, ako te tribaju, nek po te dodju, ja odgovoran.

Božo.

Tako, dada, ha! *(Pljesne.)* Nek dodju po svog topničkog gjenerala, a ja već znam, kako ću ih dočekati, hi hi hi!

Marijan.

Tako. S Bogom! *(Ode.)*

Majka i Božo.

Da Bog da sritno!

PRIZOR SEDMI.

JANJA iz bližnje sobe dodje.

Janja.

Joj, majčice draga, sve sam čula, težko si ga nama.

Majka.

I sve da nije Božo upisan u vojsku, sad će stražmeštar sve kazat kapetanu, pak će baš za to morati pod Osik Božo.

Božo.

Al što mi se kod sveg tog svidja najbolje, ode dada u novom šeširu, hi hi hi! ala će ga po selu gledat i zavidit mu. Ta ni kapetanova zlatna kapa tako se ne sja, ko dadin nov šešir, hi hi hi!

Majka.

Joj, sinko, tebi je do šale, a meni srdce puca. Prem te nisam rodila, al sam te od malih nogu ko svoje dite odhranila, obljubila i na te se svikla, pak mi je žo, žo, što ćeš otići, a Bog zna hoćemo l' se —

Božo.

Hvala, draga majo, na svoj ljubavi. *(Ljubi joj ruku.)* Ali ne bojte se, Bog se brine za crvka i mravka, a ne bi za mene ludjaka! — Nego idem ja za poslom, ko što dada reče, a uz to da se i ja malo spremim, ako bi baš došli ti arnauti.

Majka.

Hajde, hajde, sinko! A i maja će ti mahom izpeć na put pogaču. A ti, Janjo, spremaj čiste rubine Boži, dva para, znaš, i pripravi torbe. *(Ode s Božom.)*

PRIZOR OSMI.

JANJA sjedne k stolu.

Janja *tužno.*

Da spremam — da ga odpremam, kao čovika na smrtnoj postelji, il onog, kog na gubilište vode! . . . Joj Božo, poštena dušo! Žalostno tebi i meni odpremanje tvoje! Tko će mene od sele prid majkom i prid oštrim dadom zagovarati? Što sam sve do sad čuti morala, — a što ću tek . . . — U srdcu mi sad već živi pakao gori! . . . Joj! to li su te ljubavi slasti? To li je, što Pero reče: gdi je ljubav, tud je Bog, Bog je ljubav!

Ta kakov Bog? ta to je nemilostivi krvnik . . . Oh! Bože prosti mi grišnici, što rekoh u svom jadu. *(Stanka.)* Al što? *(djipi)* što unaprid zdvajam? unaprid sebe čemerom ubijam? . . . Oh! dragane moj! ti jedino ufanje moje, ti podporo moja, koja ćeš mi pomoći snositi sve težkoće . . . ljubav tvoja će ih osladit i olakšati! — *(Ode u bližnju sobu, za čas opet dodje noseći košulje i dvie torbe.)* Evo tužna odpremanja! Ovu najlipšu rubinu i gaće, što sam Boži razplitala, oh! onda, kad još ništa ne znadoh o ljubavi, i kad me je on već davno prije u srdcu nosio, al mi se ne očitovao — te rubine nek sobom nosi, neka se ponosi; nek se sića, žalostna mu srića! svoje nesritnice Janje . . . Joj, možda će mu te rubine i samrtnice biti! *(Slaže ih u jednu torbu.)*

PRIZOR DEVETI.

MARIJAN naglo unidje.

Marijan.

Tako, tako! Kako pravo, tako zdravo. A gdi je majka?

Janja.

Eno u kući pogaču Boži zapriće.

Marijan.

Dobro. *(Viče.)* Mando! *(Janji.)* Idi zovi mater. *(Izidje Janja.)*

Marijan *hodajuć.*

Hoću ja tebe, Vlašino, učiti, kako se Šokice ljube.

PRIZOR DESETI.

MAJKA brašnavih ruku s JANJOM dodje.

Majka.

No Marijane, eda l' što izredi?

Marijan.

To se zna.

Majka.

Dakle ne će Božo ići?

Marijan.

Mora, tu mu ne pomaže ni parok, ni notaruš. Ali sam izradio, da i onaj Vlašina otić mora. Kapetan odmah mu je zapovidio, da se sprema, te će naprid seliti i naredjivat kvartilje. Sad ćemo barem biti mirni od tog bezobraznika. Za Božu samo spremi sve, jer tek što nisu počeli bubnjat.

Manda.

Pogaču sam već zapretala a evo i rubine je Janja spremila. *(Pregleda torbe. Čuje se vani bubnjanje.)*

Marijan.

Evo čuješ. Medo igra prid komšijskom kućom, skoro će i prid našu doći. A gdje je Božo?

Manda.

Eno ga u dvoru, sprema se valjda.

Marijan.

Neka ga, doći će oni već po njega. *(Čuje se jače bubnjanje.)* Oho! to se naglo baš mašira. *(Gledne kroz prozor.)* Evo ih bogme uprav našoj kući. Ded gledj, je l' pogača već pečena, pak donesi i bocu vina, da se dica pokripe.

Manda.

Mahom, mahom. *(Ode, čuje se vani žagor, pievka, jauk žena.)*

Janja *za se.*

Joj meni!

PRIZOR JEDANAESTI.

Dolazi više momaka zakićenih po vrbonkaški, graničari ih prate, njekoliko djevojaka, žena, djece i gajdaš FROLIJAN svirajuć u gajde.

Marijan.

Žalostna vam, dico, svirka i popivka.

Njekoji.

A što ćemo, dado, kad se mora?

Drugi stražmeštar.

A gdje je taj veliki gospodin Božo, što ne htjede ausrukovati po zapoviesti? il želi valjda, da ga u gvoždju tjeramo?

Marijan.

Tu je, tu je, ne bojte se, nije utekao, samo dok mu se pogača izpeče.

Drugi stražmeštar.

Mi nemamo kad čekati. Dobit će on već u logoru provunta i cipovke.

Marijan.

Molim, molim, odmah će doći. *(Viče.)* Mando!

Majka Manda *dolazi noseći bocu.*

Evo vino, a sad će i pogača biti pečena, samo mrvičke jošte.

Marijan.

De žuri i reci Boži, odmah da dodje, i donesi još jednu bocu.

Majka.

Mahom. *(Izidje.)*

Marijan.

A vi, dico, de se mrve pokripite, daleko je do Osika. Gospodine stražmeštre, izvolite, neće bit s gorega. Pak i momci vaši; još imade u Marijana. *(Daje mu bocu.)*

Stražmeštar *primajuć ju.*

Hajde de, prem je prot reglamau, ali nismo u glidi i pred frontom. U dobro zdravlje i našeg sretna puta i povratka a vašeg ostanka. *(Nategne i daje drugim graničarom.)*

Svi.

Da Bog da i majka božja!

Marijan.

Pijte samo, junaci. *(Viče.)* Mando, daj drugu bocu.

Majka Manda
doletivši, nosi drugu bocu i hljebac i suha mesa.

Evo druge. A odmah ću i pogaču doniti. *(Marijan prima bocu, Janja hljeb i meso, te u torbu spravlja, brišući suze.)*

Marijan *seoskim momkom.*

Pijte i vi, dico, sad ste već s onima jednaki. Ded Frolijane! pak ćeš bolje pirit. *(Gajdaš Frolijan pije, pak daje drugovima, koji piju.)*

Majka
nosi pogaču pireći u ruke i prebacujući ju tamo amo.

Evo i pogača, drž, Janjo, torbu. *(Spravi ju. Za ovim dolazi Božo, smiešno odjeven i nakaradjen. Na glavi mu crn šešir s podignutim obodom kao gjeneralski, okolo njega parta od slame i peruška zataknuta. Kabanica mu isto tako slamnom partom porubljena, i čakšire. Svi se glasno smiju:* **Ha ha ha!** *osim Marijana, Mande i Janje.)*

PRIZOR DVANAESTI.

BOŽO i PRIJAŠNJI.

Božo.

A što se smijete kao lud na bradvu?

Majka.

Joj! joj! sinko.

*

Marijan.

Mani se, ženo, ta i drugi su se nakitili, pak —

Božo.

Da kako, dada, hi hi hi! Al ja lipše malo, ko njihov gjeneral, kako bi se inač razpoznavo. Momci! Samo junački, svi za mnom, pak da vi'š pokora od Magjara. Osik mora pasti! — A sad, Frolijane, na polazku nam zasviraj onu znaš soldačku: „Travo zelena!“ *(Frolijan počme svirati napjev, Božo napried pjeva, a drugi, osim Marijana, Mande i Janje, tiho mu gude.)*

Božo *pjeva.*

Travo zelena, travo prezrila!
Tko će tebe, travo, kosit, kad ja moram pušku nosit?
Travo zelena!

Žito zeleno, žito medeno!
Tko će tebe, žito, žeti, kad ja moram cibok jesti?
Žito medeno!

Dado medeni, dado rodjeni!
Tko će tebe, dado, hranit, kad ja moram cara branit?
(Grli Marijana.) Dado rodjeni!

Majo medena, Majo rodjena!
Sladka mi je tvoja hrana, ali gorka carska brana.
(Grli majku Mandu.) Majo medena!

(Sad Božo, gledajući Janju, prestane pjevati i snuždi se. Drugi momci nastave):

Ljubo medena, ljubo šećerna!
Tko će tebe, ljubo, ljubit, kad ja moram glavu gubit?
Ljubo medena!

(Ovo pjevajuć, gdjekoji momak grli se sa svojom dragom.)

Seko rodjena, seko medena!
Tko će s tobom špancirati, kad ja moram maširati?
Seko medena!

(Ovo pjevajuć, opet gdjekoji momak grli se sa svojom sestrom. Na to i **Janja** *pristupi* **Boži,** *da ga zagrli, al on se od nje s tugom odvraća i udaljuje, pak uzev od jednoga bocu, opet zapjeva):*

Vince rumeno, vince crljeno!
Tko će tebe, vince, piti, kad ja moram vojnik biti?
Vince rumeno!

(Gajdaš stane.)

Božo *nazdravi.*

U dobro zdravlje, dragi dado, mila majo! S Bogom mi ostajte, pak ne tugujte. Bog će dati, pak će dobro biti. *(Napije se malo, ostavi bocu, pak poljubi otca i mater u ruku.)*

Marijan i majka Manda.

Da Bog da! S Bogom sinko! *(Razstaju se. Božo žalostno pogleda Janju snuždenu i podje k torbama.)*

Majka.

Janjo! izprati donikle Božu i ponesi mu torbe! *(Janja podje, al Božo prije sve skupi, i odmahnuv joj rukom s velikim ganućem, uprti torbe pak van, i svi drugi za njim.)*

PRIZOR TRINAESTI.

MARIJAN sam ostane u sobi i hoda gore dolje zamišljeno. Za malo unidje ŽUPNIK.

Župnik.

Hvaljen Isus, dragi Marijane!

Marijan *trgnuv se.*

Uvik amen, gospodine. Od kud ta ridka srića i milost našem domu? Da sam Vlah, žitom bi vas posuo.

Župnik.

Neka, neka Marijane. Česti gosti nisu uviek najmiliji. Dodjoh, da ti najprvo sućut svoju izjavim rad odlazka tvoje desne ruke, to jest Bože. Sažaljevam te, jer si već vremešan i samac čovjek; no uztreba l' ti pomoći kakve, na me i kuću moju sigurno se oslonit možeš.

Marijan *kao čudeć se.*

E gospodine, što je moralo biti, nek je; nek se careva vrši. Inače vam se lipo zahvaljujem na ponudi; ne do Bog, da do tog dodje, da vaše pomoći —

Župnik.

Nemoj tako, dragi Marijane. Znaš, drvo se na drvo, a čovjek na čovjeka naslanja. Bog sam znade, što nas u životu snaći može. — A došao sam još i rad drugoga, da te nješto, kao tvoj dobro ti misleći župnik, svjetujem.

Marijan.

A što bi to moglo biti? Molim.

Župnik.

Evo još za njekoliko časova, pak će djeca naša izpred naše obćinske kuće, gdje ih kapetan popisuje, pod Osiek odmarširati. A to kratko vrieme dalo bi se za tvoj budući boljitak upotrebiti.

Marijan.

Ako mog Božu njegovo ludilo ne spasi, ne ćete ga lje ni vi, nit ja.

Župnik.

Ne mislim ja o Boži.

Marijan *naglo.*

Da o kom? Tko je meni priči od njeg?

Župnik.

Tiho, tiho, dragi Marijane, pak te molim kao tvoj župnik, da me mirno saslušaš.

Marijan.

No, pa dete.

Župnik.

Od povjerljive osobe saznao sam za ljubav tvoje kćerke Janje, *(Marijan se trgne)* pak dodjoh moleć te

svjetovati, da ne ucviljavaš, kako njezina, tako i iskreno ju ljubećeg vjerenikova srdca, svojom opornošću, već, kad se tako žarko ljube, da pripustiš im uzeti se, pak da ih vjenčam i blagoslovim.

Marijan.

A koga vi to — i s kim vi to kao mislite, gospodine?

Župnik.

Ne pretvaraj se, dragi Marijane, kao da ti za to ništa ne znaš. No ako baš ne znaš, da ti kažem: taj vjerenik Janjin jest Pero stražmeštar.

Marijan *žestoko.*

Što? zar za tog Vlaha da dam kćer svoju? i na to vi mene, kao naš parok nagovarate? Što tad da o Vama, što o svetoj našoj viri da mislim?

Župnik.

Samo ono, što je dobro, što je bolje, što je za Janju i Peru spasonosno a i za tvoju kuću probitačno; tim više, što toga naša sveta vjera ne brani, da se Vlah, što ti kažeš, sa Šokicom, što mi velimo, vjenča.

Marijan.

No, to je valjda nova vira, a ne ona stara naša pradidovska. Za to pravo naši sad vele: „Koliko popova, toliko bogova".

Župnik.

Nemoj tako, Marijane, sudit, jer ti toga ne razumiješ, već poslušaj, što te svjetujuć molim. Ti si uviek bio čestit kršćanin, pak se nadam, da ćeš i sada poslušati tvog duhovnog pastira. Al ako ti se baš u sviesti to vjenčanje krivim vidi, pripusti meni, evo me, ja ga uzimam na svoju dušu. Je l' ti to dosta, za mir sviesti tvoje? *(Marijan muči i koleba se.)* Uz to pomisli, dragi Marijane, da Pero, i ako je, što ti veliš Vlah i druge

vjere, ipak je sin jedne i iste naše mile hrvatske domovine, za koje oslobodjenje on radostno ide u boj; pak kao što je srčan, oduševljen za nju, bit će i u boju junakom, i ako ga Bog uzčuva, bit će sigurno i oficirom, — pak ne će l' to biti dika za tebe i kuću tvoju?

Marijan.

E da, na vrbi svirala. *(Smiešeć se.)*

Župnik.

Pusti, pusti, Marijane. Bog boguje a čovjek luduje, kaže naša poslovica. Za to u ime Boga i ljubavi tvoje roditeljske, što ju gojiš napram jedinici tvojoj, poslušaj me, dragi Marijane, *(tapša ga po ramenih)* pak pristani u to, što te ja, tvoj župnik, a za sreću djeteta tvog molim. *(Marijan se koleba.)* No, pak ostavit ću ti još koji čas za promišljavanje, i nadam se, da ćeš, dok ti se evo opet za koji čas vratim, molbu moju uslišati. Je li, dragi Marijane? *(Tapša ga opet.)* Obraduj me. Pak u to ime Bog i mir s tobom, dok se opet vidimo. *(Župnik ode, Marijan hoda zamišljen po sobi, iza male stanke stupi unutra Pero stražmeštar.)*

PRIZOR ČETRNAESTI.

PERO i MARIJAN.

Marijan *Peru začudjen gleda*

Pero.

Moji su časovi već prebrojani. Vašu je tužbu kapetan uslišao. A da se uvjerite, da sam pošten čovjek i vojnik, koji ne nosi u srdcu mržnje za to, evo neću da odem, a da vas ne zamolim za oproštenje radi onog, što sam vam se posljednji put zamjerio. Daklem molim vas, oprostite mi. *(Pruža mu ruku.)*

Marijan *dulje ga mjeri, ne dajuć mu ruke, za tim.*

Eh! prošće kao i kolje.

Pero.

Nije svejedno. Osim toga prošću treba eksetâ, a ako toga nema, da čvršće stoji, treba mu kao i kolju pletera, kao što i meni vašeg oproštaja i blagoslova.

Marijan.

Kakova blagoslova? tko ste vi moj?

Pero.

Ako još nisam vaš, ja to želim biti što prije. *(Marijan se uznemiri.)* A da me bolje razumijete, izpoviedam vam: da ja vašu Janju srdačno i iskreno ljubim, i u to ime molim na razstanku vaš blagoslov. Budite mi otcem, kao što ste kćeri vašoj a mojoj vjerenici.

Marijan *iza stanke.*

Ne može biti ni jedno, ni drugo.

Pero.

Ali ako vam kažem, da Janja ničijom više ne može biti nego mojom? Ja sam ju obljubio, ona mene, pak ja njen, te njen, ona moja, pa moja.

Marijan *žestoko.*

To nije istina! to ne može biti! *(Hoda uzrujan; iza male stanke vikne oštro:* **Janjo! Janjo!** *Janja naglo stupi u sobu i spazivši Peru trgne se.)*

PRIZOR PETNAESTI.

JANJA, PERO i MARIJAN.

Marijan *oštro.*

Sad mi istinu kaži: *(Prieteć se.)* Je l' istina, da je onaj tebe obljubio, da je on tvoj vjerenik, a ti njegova vjerenica? kaži, ili —

Janja *izprva neodlučna od straha, zatim.*

Ni — je —

Pero *začudjeno, tiho Janji.*

Ah! što reče, da od Boga nadješ!

Marijan.

Ha! ne rekoh li, da istina nije? inače bi vas oboje ona puška o zidu vinčala. Da! Pak sad mi tek puče prid očima. Vi ste se spleli s našim parokom, koji malo prije za to tu bijaše, da me u toj huki i buki i vrbonkaškoj gunguli obrlatite i navedete, da moju Janju vam za ženu dadem. Al zalud vam majstorija. Ne dam je, a najmanje vama, Vlahu! Nikad, nikad!

Pero.

Čast i poštenje vašem gospodinu paroku. Al ja vam velim iskreno, da Janja nije istinu rekla, i žalim se na nju, što u ovom odlučnom času moram ovdje pred vama kao lažac stojati. *(Marijan začudjeno motri te Janju te Peru.)*

Janja *padši na koljena pred otcem.*

Ah! oprostite, dragi dado, ja sam slagala, ja sam kriva!

Marijan.

A što sad opet čujem? Tko sad laže? — O vi mudre ptice, poznam vas. Lažete oboje, samo da me sebi primamite. — Al sve da bi istinu govorili, ne ćete, ne, dobit mog blagoslova. *(Čuje se bubnjanje tiho.)*

Pero.

To se mene tiče. Marijane, još vas posljednji put kao otca molim, blagoslovite!

Marijan.

Ne, ne, nikada!

Pero.

Kad je tako, a vi s Bogom ostajte! Predraga Janjo! nesudjena mi ljubo, i tebi možda posljednji s Bogom! *(Hoće da ju zagrli.)*

Marijan *brani mu grlit se.*

Što? meni na očigled? Prokleti bezobrazniče, ta ni grob vas s njom zagrliti neće.

Pero *odlučno.*

Rekoste grob. O naći ću ga lasno na junačkom bojištu i bit će mi drag al i slavan; jer ću pasti za milu domovinu. Ali što će biti od sirotice Janje moje? Bojim se, što nam blagoslova uzkratiste, da s groba moga ne će pasti na vas prokletstvo.

Marijan.

Za to baš ne će lje, za to se ne bojim. *(Glasno dobovanje se čuje.)*

Pero.

Bubanj zove. Da si mi od srdca pozdravljen, mili glasniče za obranu drage domovine i junačku smrt! S Bogom, premila Janjo! *(Niemom tugom oprašta se od Janje i polazi žurno van.)*

Marijan.

Da, da, to vam je svatbena svirka.

Janja *cikne.*

Meni svirka na stratište! *(Padne u nesviest, čim Pero izidje. Kroz otvorena vrata vide se prolazeći vojnici uz klicanje:* **Hurah! S Bogom!** *Majka iz druge sobe pritrči onesviieštenoj Janji. — Župnik hoće da udje na vrata k Marijanu, ali ovaj mu ulazak brani.)*

(Zastor padne.)

ČIN ČETVRTI.

Soba kao u trećem činu.

PRIZOR PRVI.

MARIJAN sjedi desno, majka MANDA na lievo šije.

Marijan *kašljucajuć.*

Eto, kako nam je sad sve u selu mirno, odkad ti bisni graničari odoše; ta ni smutnje, nit svadje, nit bezobrazluka.

Majka.

Samo da su nam dica naša doma! Al tako! *(Uzdahne.)*

Marijan.

Šuti, ženo, i to neće valjda navik trajati. Bogu se moli, pak će sve dobro biti, znaš, kako nam Božo na razstanku reče.

Majka.

Molim krunicu i danju i noću i na svete mise sam dala, jednu Almaškoj gospi, drugu svetom Valentinu od glavobolje, za njega.

Marijan.

Uzdaj se u Boga. Da je Božo posve lud, davno bi ga doma poslali; valjda mu je dobro, kad ništa ne poručuje

Majka.

Joj nema tamo dobra, starče moj. A znaš li, što je Toma Filakov pripovidao, kad je ono prije dvi nedilje kod Čepina bio?

Marijan.

Id' molim te, tko bi još njemu virovo. Došo doma, pak mora štogod pripovidat; al sigurno logora ni vidio nije, a netoli da je s našom dicom divanio. Ti misliš, da je to kao na drumu. Evo mi juče naš domin notaruš pripovida, kom se može virovati, jer on s velikim sudcem svakčas posla ima — a taj mu je pripovido, da nikog u logor ne puštaju, ako nema pismeno od kakve vlasti; sad se ni našima ne viruje rad špijunstva, jer bi kojigod mogo viditi, kako je u logoru, koliko vojske, topova, pak Magjarima u Osiku dokazati. Već su takove izdajice uhvatili, takove, što no ih zovu Magjarone, pak ih bogme i puškarali, da ne odnesu novine Magjarima. — I pravo je. — Sad znaš, kako je, a što brblja Toma Filakov, ne vridi ni pišiva boba.

Majka.

Ta pa virujem, kad gospodin notaruš kaže.

Marijan.

Što više kaže, veli da gospoda tako medj sobom divane, da naša vojska nije više u Čepinu, nego da se sa svih strana u okol Osiku približaje, pak će tako u jedan mah na Osik da juriša, samo se ne zna kad.

Majka.

Težko si ga onda našem Boži!

Marijan.

Ti sve jedno te jedno; što ciloj vojsci, to i njemu.

Majka.

Joj, ako pogine, što ćeš onda? što će naša Janja? Ta jesi l' ga vidio, kako je na razstanku tužno ju pogledo, od žalosti velike š njom se ni ne oprosti, nit

dopusti da mu torbe nosi, već ode kao mamen. Joj siromašak!

Marijan.

Mani se! znaš, što se veli: Bog dicu, lude i pijane čuva. — A što se mene tiče, imade slugana na svakom plotu. Nego radi Janje mi je jedino zor.

Majka.

Ta skupa su od maloće kao brat i sestra odrasli i volili se, pak bi nam u toj starosti našoj lipa zamina bili.

Marijan.

Tako je. *(Zamisli se.)* Nego jes' čula, ženo, kaži der ti meni, za što nam Janja od njeko doba tako često poboljava? Ta bila je zdrava kao drin, a puna kao jabuka, sve do njekoč —

Majka.

Joj drago si, starče, tuga, tuga, nemila druga.

Marijan.

Hm, hm! ipak mi je smišno. Ta do vraga, valjda sam joj već iztiro iz glave onog kletog Vlaha.

Majka.

Bog s tobom, starče, smišno! Vama mužkim mora biti smišno, jer vi nikad ne osićate kao žensko srdce —

Marijan.

Ta no, no — Al ako baš ne osićamo kao vi, a ono bar vidimo i to kadikad bolje no vi; *(digne se, ostavi posao)* no za to nećemo se priti — nego deder ti lipom zgodom propitaj i izpipaj od diteta, s čega mi poboljava, pak joj lika traži, ako ga imade . . . A ja sad idem kovaču vidit, je l' mi natego šine. A zbilja, gdi je Janja?

Majka.

Otišla je na zdenac, ta valjda će skoro doći.

PRIZOR DRUGI.

JANJA dolazi, imajući na sebi gornju haljinu, gunjac kao što ga i ženske zimi nose, te koršov s vodom stavi pod stol.

Janja.

Hvaljen Isus!

Marijan i Majka.

Uvik, Amen!

Majka.

Mi baš o tebi. A jesi l' mi ozebla, čedo moje? *(Ustane i pomiluje ju.)*

Janja.

Mrvičke, mila majo. Siverina vani, i već snižne lepirice propadavaju.

Marijan.

I vrime im je, tu je Tominje, a što kasnije počme, to se možemo oštrijoj zimi nadati. Skoro da neću tribati novih šina, ako tako podrži. *(Motri Janju.)*

Majka.

Joj, kako će našem Boži biti na snigu, kakvi li će mu božić osvanuti, kako li će ga sprovesti? kuku! *(Janja snuždi se i sjedne kraj peći.)*

Marijan.

Opet ćeš začet? idem da ne slušam. *(Ode.)*

Majka.

Kako je na kraj srdca, ne smiš mu ništa o Boži spomenut, kao da on nije naše dite, makar ne rodjeno, al kod nas odhranjeno, s tobom odraslo, jedinice moja.

Pa kako za njim da ne žalim, da ga ne spominjem? Ta je l' da je i tebi ga žao, čedo moje? *(Pristupi k njoj.)*

Janja.

Te kako, mila majo!

Majka.

Pa je l' da bi volila, da je on doma?

Janja.

Te kako bi volila, majo.

Majka.

Pa je li, za to si mi uvik i žalovita, što ga ne vidiš?

Janja.

Da — da bogme, sladka majo!

Majka.

Pa je li, golubice moja, za to ti i lice vene, odkad on ode? *(Miluje ju.)*

Janja *smeteno.*

Ta — ta — znate, sladka majo — ja — ja — sama ne znam —

Majka.

Ta ne stidi se, golubice majkina, kaži, kaži sve majci svojoj —

Janja.

Ta — ta — jest, mila majo —

Majka.

Pa za to mi i boluješ, srdce moje, evo i sad mi drhćeš, kao da ti je zima; pa skini haljinu, da ti od peći jara bolje tilu dopire —

Janja.

Ta ta ja ne znam, majo — al na srdcu mi zima . . .

Majka.

Joj, dušice majčina —

PRIZOR TREĆI.

MANDOKARA, **vračara, naglo dodje.**

Vračara.

Hvaljen Isus, imenjačo drugo! *(Janja, čuvši joj glas, trgne se.)*

Majka.

Uvik, Amen. *(Uzbuni se.)* A odkud tako, Mando?

Vračara.

Ta znaš, drugo imenjačo, izašla sam malo na vratôca, da vidim, kako lepirice sniže i kakvo će bit vrime gledeć na njih kako lete — a baš tvoja Janja mimojde sa zdenca, a htidoh joj nješt' reći, al ona žurkom ode — još malko postajah, al spazih i tvog Marijana, ode kovaču; ha, smislim, baš dobro, pa ću moći malo na samu s vami podivanit se, te tako dodjoh, imenjačo drugo.

Majka.

A baš sam i ja na te pomislila, imenjačo.

Vračara.

A znam i za što. Joj, Bože dragi, velik ti je prostran svit, pa se sazna, do sitnice, što u dalekom svitu biva, a ne bi, što u našem seocu! *(Janja se strese.)* Da, da, hoću da kažem što njaki kažu: „Krtina pod zemljom ruje, al joj se za trag ipak znade". To jest hoću da ti kažem: da znam, da ti je Janja tvoja bolna.

Majka.

A znaš li, što joj je, imenjačo draga? prigledj der, jesu l' uroci, čini, čemer, nastup, što li je?

Vračara.

Davno sam ja tu bolju na njoj opazila; i ja bi joj u prvi mah već pomogla bila, e! al tvoja Janja tudji se od bake Mandokare, evo vi'š ko i sad; inače prodje kraj mene, pa hoće neće da mi hvaljen Isus nazove, kan da sam ja najgora u selu, ili što joj je zlobni svit valjda o meni uši napunio.

Janja.

Ta nije, teto, nije, već znaš, znaš —

Vračara.

Ta šuti, dite, zna baba Manda sve, zna, što se ne samo kod notaroša, već i kod gospodina paroka pa čak i kod velikog sudca u kući kuva, a ne bi znala za te, he he he! pa da si se meni povirila samo, ta ja bi te u svom srdcu prikrila, t. j. htidoh reći: iz svog bi te srdca krvcom napojila, a da bi ti od lika bilo, — a tako sad je već teže.

Majka.

Joj, draga imenjačo, ta što je, reci.

Vračara.

Eh znaš, nije opet dobro sve prid dicom divanit. Janja je još postidno divojče, ta nevino dite, hajdemo mi u kuću, znam, da ima još i vatrice —

Majka.

Ta teke smo užinali —

Vračara.

Pa ne ćemo zebsti, a bit će malo i pokripe za baku —

Majka.

O kako ne. A ti, dite, grij se kraj peći. *(Odu.)*

PRIZOR ČETVRTI.

JANJA sama.

Janja *za malom stankom skoči sa stolca.*

Što je daleko bilo, sada je blizo, — a što se do sad krilo, nikad više ne će! *(Lomeć rukama.)* Od ove vištice što bi se skriti moglo? Joj meni! Što će majka, kad čuje? Ta joj meni sirotici, što učinih od sebe! Ta bolje da me nema! *(Sjedne kraj peći i skrije rukama lice.)*

PRIZOR PETI.

MARIJAN naglo unidje, JANJA se trgne.

Marijan *oštro.*

A gdi je majka?

Janja.

U kući, dado dragi.

Marijan.

A je li tu još i Mandokara?

Janja.

Valjda je; malo prije ode s majom u kuću.

Marijan *naglo izlazeć u kuhinju.*

Baš kako triba.

Janja.

Evo olujine, — sivaju munje — skoro će udarit grom u mene nesritnicu. *(Čuje se iz bližnje sobe Mandokarin glas:* Marijane, Bog s tobom, jesi l' pobisnio? *Zatim Marijanov:* Ovamo! ovamo!)

PRIZOR ŠESTI

MARIJAN unilazeć u jednoj ruci drži bočicu rakijsku, drugom vuče MANDOKARU u sobu, majka MANDA ih sliedi

Marijan.

Ovamo, da te pitam, što u mojoj kući tražiš, aj vištice? — Što je to? *(Turajuć joj bočicu pod nos.)*

Vračara.

Zlo te ne vidilo, što bi bilo! rakijsko srče!

Marijan.

Ne virujem, ne! Loči tu preda mnom, otruj sama sebe, da te nema više u našem selu.

Vračara.

Ta već sam u kući pila, evo žive imenjače —

Marijan.

Gujo, popila bi crtalo, a ne to srče, — al ti se ne će, je l'? jer si to za moju kćer pripravila! Loči, rekoh ti, jer ću ti sad to srče u gušu stirati, loči!

Vračara.

Isuse, Isuse!

Marijan.

Nečišnjaka zazivaj, vištice, komu služiš, — *(Naturi joj bočicu na usta.)* loči!

Vračara *počne grcajuć piti i sve kao da klokće*

Joj, joj, joj!

Marijan.

Loči, halu proždrla, da te nema! *(Na što vračara zagrcne se i izprska rakiju, kašljajuć.)* Aj gorko je, bljutko je, aj? što si od kojekakvih travurina skuvala, da mi moje dite truješ, crkni ti od toga!

Vračara.

Marijane, Bog te ne vidio, tko je još od sajtluka rakije crko? ha ha ha! To bi moro svakdan pijani Acko stoput na dan crkati.

Marijan *pogleda u ženu si.*

Mando! je l' rakija bila? istinu reci, jer —

Majka.

Jest, sunca mi, Marijane.

Marijan *mirиši iz daleka sajtluk.*

Pa dobro, rakija! rakija! — Al kaži mi, što si došla vištice, amo? Tko te je zvao, aj? *(Metne na stol bočicu.)*

Vračara.

Pa nitko; došla, došla!

Marijan.

Misliš, da ne znam? Misliš, da mi nije kovačica kazla, aj? došla si, vištice, da mi dite truješ, kao što si Filakovoj Tezi i Gjuraškovoj Margi koješta piti davala.

Vračara.

To je dakle kovačica svitlila? Pa dobro, dobro, to će već Filakova Teza i Gjuraškova Marga š njom razpraviti. — Ali kao za što bi ja imala i tvojoj kćeri takva šta pit davat? nije l' ti i to kovačica tvoja kazla, aj? pitaj der ju, tu mudru pticu, možda i za to zna, he he he!

Marijan.

Što? dakle ti misliš, da je moje dite kao one — aj?

Vračara.

Ne mislim ja, već tvoja kovačica, i eto ti sam kažeš, da sam za to došla —

Marijan.

O tri sta ti vištičkih muka! *(Ščepa ju.)* Ženo, otvaraj vrata! No otvaraj, što ti rekoh! *(Majka Manda otvori.)* Do vraga, vištički gadu! vražja smutljivice! *(Baci ju van.)* Tako da si i ti, babo, š njom učinila, kako ti je priko praga stupila.

Vračara *opet proviri na vrata i vikne.*

Prije vlaha Peru, vlaha Peru! *(Pak uteče.)*

Marijan.

Gledj aveti! *(Pojuri na vrata pak se opet vrati.)* Ta daj mi pušku, sad će biti čuda od Mandokare. *(Laća se puške.)*

Majka *brani mu.*

Ta nemoj, Marijane, da bude još veće nesriće. Nije se sad šalit puškom, ratno je vrime, priki sud proglašen.

Marijan.

Ta šta nemoj? pa nek je!

Majka *opet mu brani.*

Ta nemoj, Marijane, za Boga!

Marijan *stiša se.*

Al pravo veliš. Nije vridna ta vištica ono malo baruta i olova, nego nju triba kao guju batinom utući. A to će odmah i biti! *(Izjuri na polje.)*

Majka *hoda po sobi lomeći rukama.*

Juh, juh mene kukavice sinje! Juh! *(Grune se u prsi i sjedne kraj stola, sakrivši si rukama lice.)*

Janja
pade pred njom na koljena, položi joj glavu u krilo, plačući.

Majko mila, jedinice majko!

Majka *gura ju od sebe, tužno.*

Nisam ja tvoja majka više, nit ti jedinica moja . . .

Janja.

Oprosti, premila majko! *(Grli joj koljena.)* Oprosti! tako ti ljubavi tvoje, oprosti hudoj grišnici!

Majka.

Joj, kuku! što učini od sebe, da od Boga nadješ! što osramoti dobru majku svoju?!

PRIZOR SEDMI.

MARIJAN dodje naglo.

Marijan.

Nigdi je. Učini se nevidovnom, vištica! *(Janja djipi, ode u stranu.)* No, kakvo je to opet kocanje? što ste zaplakane?

Majka.

Joj! joj! i ne plakale, kad, kad —

Marijan.

No što je, kad —

Majka.

Kad će nam ta vištica sad kuću da osramoti prid cilim svitom, kuku!

Marijan.

E, pa to ti je tvoja imenjača. A ti još š njom u kući sidiš, divane razpredaš i rakiju piješ —

Majka.

Joj, guju popila! A što sam mogla, kad ište; znaš, kakva je —

Marijan.

I ti si to znala, pak ipak —

Majka.

Ta nije mi rad nje, već pomislih, kad je već sama došla, da ju upitam rad diteta našeg —

Marijan.

Što? što? pa zar ona da mi dite liči? ta trovnica!

Majka.

Marijane, Bog s tobom, pa je si l' sam kazo, da joj lika —

Marijan.

Al' ne kod vražje matere! No pa je li štogod govorila, što Janji fali? *(Janja zadrhće, i oborivši glavu krije lice.)*

Majka.

Ta, ta istom počesmo o bolještini, a ti hrupi u kuću,

PRIZOR OSMI.

TEZA i MARGA, žene, stupe naglo unutra.

Teza i Marga.

Hvaljen Isus!

Majka.

Uvik, Amen! *(Ode u stranu s Janjom.)*

Marijan *premjeriv ih okom.*

No što je, žene, valjda opet kakve spletke?

Teza.

Da, čiča Marijane, al koje si ti spleo.

Marijan.

Ja?

Marga.

Da. Je l' istina, da si ti kazo, da je baba Mandokara —

Marijan.

O toj vištici ni spomena više, jer —

Teza.

No pa dobro, nećemo. Al je l' istina, da si ti reko, da je ona s nama dvima posla imala?

Marga.

Da, da, samo nam to kaži.

Marijan.

No, pa šta je? ako sam reko, reko, kako kupio tako prodo.

Teza.

E, nije, čiča Marjane, to tek tako. Al naše poštenje?

Marga.

Naš dobar glas?

Teza.

Pa ruglo od svita?

Marga.

Pa naši muževi ako začuju?

Teza.

Pa gospodin parok?

Marijan.

Dosta, dosta. Ako sam pred onom višticom kazo, valjda ne ćete misliti, da ću po selu bubnjati, kao što vam je ona to već izbubnjala. A je l' vam ona kazala, i od kog sam ja to čuo?

Teza i Marga.

Nije, samo da si ti to reko.

Marijan *ljutito.*

E, viš smutljivice, ta da mi je tu sad, izprebio bih je kao guju.

Teza.

A da tko je tebi kazo?

Marijan

Jo, pa kovačica.

Marga.

Što, ta seoska torokuša?

Teza.

Ta noćna sklata i utvara?

Marga.

Pa i ona smije još u nječije poštenje dirati?

Teza.

Ta nije poštenom u selo naše ni dovedena! —

Marga.

Ta i danas još za njom se rep vuče!

Teza.

Da je čestita, nebi svakomu vraču i vračari hodala —

Marga.

Već bi svoju lipu dicu imala.

Teza.

I ne bi je muž svak čas bijo —

Marga.

I ona smije još nješto o nama govoriti, ta —

Marijan.

Sad nek je već dosta, ne ću više da slušam litanije njene, idite pak ih njoj očitajte, što to mene košta —

Teza i Marga.

I ići ćemo, i ići ćemo.

Teza.

Znat će ona, koliko je težak čekić kovačev.

Marga.

A je l', čiča Marijane, viruješ li ti to, što je ona tebi o nama rekla?

Marijan *skrećuć s rameni.*

A što znam ja? i virujem i ne virujem.

Teza.

Tako?

Marga.

I baš tako?

Teza.

A hoćeš li virovati, ako mi tebi štogod kažemo?

Marijan.

Možda hoću, možda i neću.

Teza.

Hoćeš, hoćeš, evo ti oka na oko. *(Janja se strese.)* Evo ti kćerke tvoje, te oholice, tobožnje svetice, što se tudji od naših momaka, ko da je od cara odpala, a ovamo s Vlašinom soldatom ašikuje, i na svakom mistu š njim se grli.

Marijan.

Što? što reče? *(Začudjeno.)*

Teza.

Istinu rekoh, a ti ćeš se za kratko vrime osvidočit.

Marga.

Što si nama prilipio, to bi tvojoj Janji tribalo —

Teza.

Al je sad već kasno, ni Mandokara joj više ne pomože —

Marga.

S Bogom, samo pripravljajte pelene. *(Ode naglo.)*

Teza.

Da, da pelene, da vam Janja ne vene. S Bogom. *(Ode.)*

Marijan *pogleda čas ženu, čas kćer.*

Ta ženo, ta kćeri, što ja to čuh? *(Manda se grune u prsa, Janja krije lice.)* Ta je l' istina, pa da si počupam

ove u poštenju osidile vlasi, il da si život ukinem, kad to doživih! Je l' istina, govorite, ili —

Janja

padši pred otcem na koljena i grleći mu noge, jecajući.

Jao, kuku, istina!

Marijan *izvijajuć se i gurajuć ju od sebe.*

Ha, ta nisi vridna, da te zemlja više nosi! *(Mahom segne za pištoljem, što o zidu visi i naperi na nju. U isti mah uleti* župnik *u sobu, te uzbije mu odapinjuću ruku. Hitac promaši Janju, ali udari u sliku propetoga, viseću na lievoj strani; staklo zazveči i slika padne na zemlju. Janja cikom jaukne.)*

PRIZOR DEVETI.

ŽUPNIK i PRIJAŠNJI.

Župnik.

Tako? Dotle si dotjero u bjesnilu svom, da na svoje rodjeno čedo pucaš? Gle Bog je odvratio zlokobni hitac, primiv ga na se; ali — njim si ti udario Boga a ubio sebe sama. Sad znaš, što te čeka u ovom ratnom vremenu, kad je prieki sud proglašen: sramotna smrt na ovom, a, ako se ne pokaješ, vječna kazan na drugom svietu. Bog je oprostio Mandaljeni, ali Kainu bratoubojici nije, a ti si gorji od Kaina, hotjev umoriti rodjeno si čedo. — Nisam li te kao dobromisleći ti pastir tvoj liepo svjetovao i molio te, da dopuštaš vjenčati Peri Janju? Ali ti ne htjede; eto ti, na što te kruta opornost tvoja dovela — Ne ostaje ti ništa drugo, nego skruši se, pokaj i popravi, što si kćeri svojoj skrivio, da ti bar duša ne pogine na uviek. A takò i ti, Janjo, popravi i gorkimi suzami kao druga Mandaljena okaj zlo, koje si na cielu kuću navalila, eda ti se Bog smiluje. A sad mir s vami i s vami Bog! *(Župnik ode. Marijan zadubljen u očajne misli iza stanke.)*

Marijan.

Kakov s nami Bog? U ovoj kući više Boga nema, on ju je ostavio, ona je prokleta! A to prokletstvo nanese joj ti, grišna kćeri! ti me navede na zločin! Za to seli izprid mojih očiju daleko od ovud, da te više nigda ne vide, i nikom ne kaži, da si moja kći, nit se igda više vraćaj amo! —

Janja *jecajuć.*

Hoću, dragi dado, hoću odmah, to sam i zaslužila.

Marijan.

Ženo, donesi joj par rubina i komad krušca, i to nek joj je sva svatbena prčija. *(Majka Manda ode u bližnju sobu po stvari, Marijan hoda uzrujan još gore dolje po sobi.)*

Majka *donoseći zavežljaj.*

Joj! da sam znala, da ću te tako odpremati, kćeri moja, bolje bi bilo, da sam kamen misto tebe rodila i u vodu ga bacila. Kako sam te kao cvitak njegovala, kao dušu svoju milovala, a ti tako osramoti i ojadi majku svoju! — Za to idi! Idi u svit, da okusiš, kako je gorko tudju majku majkom zvati, tudji krušac blagovati. Na! *(Pruža joj zavežljaj, Janja ga prima.)* Na! pak idi s milim Bogom, proklinjat te neću, dosta ti je tvoga jada . . . Idi, našla bolju sriću u tudjini, nego što si ju proigrala, a kod mile majke svoje. *(Jecajući.)* Joj! a tko će mene staru zaminjati? tko me bolnu njegovati? tko me mrtvu oplakati? tko mi grob moj pobusiti? — Ali kad je tako htilo da bude, da ostanem samohrana jadnica — a ti idi, idi, dite moje! —

Janja
na koljenih pred majkom uhvati ju za ruku i ljubi ju jecajući.

Premila jedinice majko, nikad na te i ljubav tvoju zaboravit neću! Oprosti mi, oprosti!

Manda.

Idi, idi, Bog ti se smilovao! *(Hoće da ju zagrli i poljubi.)*

Marijan *trgajuć ju od Janje.*

Nek je dosta, ženo, jer toga zaslužila nije. Nek samo seli iz kuće. *(Odvuče majku Mandu u bližnju sobu.)*

Janja *za njim šireći ruke.*

Oprostite, mili dado! S Bogom, mili roditelji moji! na svemu vam hvala! — *(Iza male stanke digne se, uzme zavežljaj pak nastavi tužno):* Dakle da selim iz rodjena doma, što ga je i Bog ostavio i prokleo, a kriva tomu sam ja. — Kuda da selim? — Daleko — daleko — da me oči roditelja nikad više ne vide. Oh! to je gorko, pregorko! U to zimno doba, oh! ledeno mi tilo moje!... Bez zagrljaja i bez oproštaja! Oh! mene kukavice sinje! Oh! pridobro majčino srdce, koje me grišnicu ne prokle, neg mi još poželi, da mi se Bog smiluje. Oh! neizmirna ljubavi majčina! — Ali gdi ću bolju sriću najći? zar u tudjem svitu?! Jadnice mene! ta tko će mi se smilovati, tko l' me grišnicu primit?! — Svit je leden i opak! svatko će me naružit, svatko s praga odtirati!... Komadić sladjana majčina krušca ne će dugo potrajati! A da sam sama samcita, ne bih marila, ma svisnula od gladi, il si život ukinula ... *(lati se za grudi)* živit moram, ma što mu drago od ledena svita patit morala. Milostiv je Bog, on će naputit kog toga, da mi se smiluje. *(Podje, spustivši zavežljaj, k slici na zemlji ležećoj, digne ju, pak joj govori):* Ako me je dada moj kao prokletnicu protirao, ti moj, propeti spasitelju, koji si se grišnoj Mandalini smilovao, mene pokajnu grišnicu ostaviti i prokleti ne ćeš rad ovog nedužnog pod srdcem mi angjelka. O! ne ćeš, ne, pridragi Isuse moj! *(Poljubi sliku i objesi ju na predjašnje mjesto.)* Za to te ljubim, za to te pokornimi suzami molim ... I za to ne ću zdvajat polazeć u tudj svit, jer ti ćeš mi biti hranitelj i branitelj moj ... A ne ćeš me pro-

[...]eti ni ti, mili dome moj, u kom se rodih i odrastoh, [...] ti, žitorodna njivo naša, mojim znojem zalivana, što me hrani i dohrani, ni ti, hladjani zdenče moj, čijom biser-vodom se umivah i koja me razgaljivà, a ni ti, miris-livadice, ni ti, zelen-gorice, kojimi kao lane skakćuć pismom vas pozdravljivah. Ta vi ste bili nimi svidoci prve moje mladosti, ah! i prve ljubavi moje. Pa s Bogom mi ostajte, i on vas od svake nepogode očuvo! *(Podje, uzevši opet zavežljaj, k vratima, pa se opet okrene.)* S Bogom i ti, sobice moja, što si vidla prvo milovanje moje, što si čula gorko uzdisanje moje; ta u tebi me moj dragi Pero prstenovao, u tebi mi se zakleo virnim ostati, u tebi me zadnji put zagrlio! . . . Oh! hoću l' ga jošte živa naći? Moram! . . . hoće l' biti opet moj, navik moj?! O hoće, hoće . . . Ta majka me nije proklela, majka mi je bolju sriću poželila . . . Sad idem, idem! — *(Podje do vrata, okrene se još jednom jecajući i rukom mašući.)* S Bogom, sobice moja, pozdravi mi premilu majku i ojadjenog dadu, nek mi oproste . . . S Bogom! *(Ode.)*

PRIZOR DESETI.

Iza stanke stupi MARIJAN ljutit, vukuć majku MANDU u sobu.

Marijan.

Otišla je . . . nek ide do nevida! — A sad, da znaš, idem i ja. Uza te mi u ovom domu, na koji si ti, nemarna majko, prokletstvo navukla, više stanka nema. S tebe uprav sam ja krivcem i zločincem postao i pucao na dite svoje. Idem se sad sam sudu prijavit, jer bi me za to i onako parok tužio, ako već nije . . . Idem, da robujuć lance vučem, ili prikim sudom na višalih da svršim . . . Ovaj stari pošteni dom s tebe propao je! Ti u njem od sad samotuj kao kuga, kao kukavica kukaj i nemar svoj okaj, i čuvaj mu bar od sad poštenje.

Majka.

Kuku! druže, što ću još dočekati! *(Lomi rukama. Na to se ušuljaju:)*

Mandokara, Teza i Marga.

Jest, jest, pucao, još miriši barut.

Marijan *spaziv ih, plane najžešćim afektom.*

Ha, što rekoh o poštenju? Evo ti baš poštenih drugarica tvojih, taman su pristale uza te, da ne budeš sama, i uz ovaj dom, dom sramote, bluda i ubojstva. Tu gazduj š njima, tu budi vištičko leglo, tu vrzino kolo; tu svâdjajte momke i divojke, tu ubijajte dicu, tu trujte sve selo, dok ne budu sve ženske nerodkinje i čedomorke, a svi ljudi haramije i ubojice, dok svem selu u tih strašnih griesih nestane traga, te postane pustoš sinja, ljudsko strašilište i vučje vijalište! — Da, to kleto poštenje nosite od ovud vi od roda rodu, za to vas moja i sveg naroda crna kletva stigla! *(Naglo izidje, dočim ženske sve zapanjene, prestrašene ostanu.)*

(Zastor padne.)

ČIN PETI.

PRIZOR PRVI.

Kućica u osječkih vinogradih. U kuhinji **Matan Propalić** *čučeći trpa čokoće u peć obližnje sobice, i u vatru piri. Vidi se takodjer u uglu te sobe dubak i u njem mjestance prekriveno, gdje leži djetence.*

Matan.

Prokleština! ne će da gori, a kaže se: da uz suho i sirovo gori. *(Piri.)* E, al ovo čokoće nit je suho nit sirovo, već prestaro, trulo, kao što sam i sám. Ej! moj Matane, na što si spao, pored tvog njegdašnjeg imanja, da pod staru glavu u svom vinogradu kao siromah vincilir životariš i trulim se čokoćem griješ. *(Piri.)* Ta gori, zvernik ti tvoj! . . . Obistinilo se na meni ono, što sam njekad u Poezisu učio: „Donec eris felix, multos numerabis amicos i t. d.“ Dà, dà, nestà blaga, nestà prijateljâ! Ipak se tješim time, da nisam nikog ucvilio, unesrećio — što više mnogu sam sirotu pomogao, i mnogi mojim se dobrom obogatili, jer sam dobra i povjerljiva srdca bio . . . Uzmi u kumpaniji arendu ribolova, birtijâ, šume, maltarine, a ne nadgledaj, ne nastoj, već kumpanistam pripusti brigu, a ti s jednog veselja u drugo; — kad na kraj godine: manjak ovdje, manjak ondje, kumpaniste svoje izvukli, a Matan ostao na cjedilu . . . Tako uzajmi ovom hiljadu, onom dvie, tri — al' ti ovaj falira, onaj se proglasi bankrotom, a Matan opet od nikog ni probite mangure! *(Piri.)* Ta gori, zvernik ti tvoj! Tako ode Matan u svoj vinograd, u suho grozdje i trulo čokoće . . .

A pa ništa! zvernik mu! dok je Matana, bit će i čokoća, ne ću ga moći svega izkrčiti, ostat će ga i iza mene još. -- A nadam se, pravedan je Bogo! vidit ću ja još po gdjekog od tih mojih prijateljâ, koji sad za Matana ne će ni da znadu, zvernik im njihov! vidit ću ih drugčije zubma škljocat, nego Matan sad kraj trulog čokoća . . . Há, sad je zgoda! . . . Tà te došlje, pak i oni odmetni sinovi naroda našeg, ti, što su se obogatili od žuljevâ naših, — oni sad hoće da su Magjari . . . Magjarom vole neg nama, te su im i grad predali . . . O, čekajte, ne će vam dugo carstvo trajat, evo naše vojske sa svih strana, pasti će Osiek, predat će se Magjari, a vi kupite samo pinklove, pak selite nevidom preko Drave, da nam se domovina očisti od izdajničkih sklata . . . O! da sam mladji! *(skoči)* ta s veseljem bih se puške latio, kad naši podju šturmirati, da vam, zvernik vam vaš! i ja te uzke čakšire, koje ste ponieli samo da se Magjaru ulažete, malo izprašim. O! da sam mladji, kao što mi je još srdce vatreno! Ali . . . ali . . . *(Gleda u peć.)* Ta što zuriš, zvernik ti tvoj, a ne goriš! *(Piri.)* Ta nije mi do mene . . . I zbilja, ako ima kakve zadušbine, to je najveća: sirotčetu pomoći, utješit ga i udomit. I za to Boga moga hvalim, što mi je još tu sreću udielio, da i ja, propalica, komu još pomoći mogu; ta bar će me ono sirotče spominjati, kad me se sad nitko od mojih tolikih prijatelja ne sjeća. Ta zvernik im njihov! koliko ih se u mojoj kući najelo i napilo i gospode i prostih . . . a danas, kad Matan Osiekom prodje, nitko ni u ferštets, nitko da Matana pozna, nitko da ga zapita: kako je? da ga čim ponudi, da mu pomogne . . . Dà, dà, nesta blaga, nesta prijateljâ . . . Pa to me je i potjeralo u samoću u moj vinograd; ne ću da baratam više s tim nezahvalnim svietom . . . *(Podje sobnim vratima.)* A što radi to sirotče moje? *(Zaviri.)* Nema ga. Čudno diete. A što rekoh: čudno? Kad je čovjek u nuždi, ništa nije čudno *(Piri.)* Ta gori, zvernik ti tvoj!

PRIZOR DRUGI.

Dolazi JANJA iz vana, preobučena u suknji na varošku, zamotane glave, kao što se ženske u zimi povežu, nosi ćupu vode i suhog granja.

Janja.

Evo, dido, suhotaka, da bolje gori. *(Stavlja ćupu u stranu.)*

Matan.

A što se, kćeri, mučiš, te mi zebeš po toj ciči, Bože dragi!

Janja.

Ta kako ne bi, dragi dido, kad ste vi meni tako dobri, primiste me —

Matan.

Ćuti, ćuti, nemoj mi uviek toga spominjat; što više, ja sam uza te baš sretan, nisam ko pustinjak. *(Pomiluje ju.)*

Janja.

O vi ste, dragi dido, pridobri. *(Trpa u peć suhotke.)* Pa kako ja ne bih vas starâ čim samo mogu poslužila!

Matan.

Pravo veliš, da sam star, još koji dan il' mjesec, pak u crnu zemlju, lopatom po meni, — pak se nitko ne će Matana sjećati.

Janja *ljubi mu ruku.*

O ja ću uvik, dragi dido, do poslidnjeg časa moga . . . i kako ne bi? joj! ta što sam sve izkusila putujući od svog rodnog mista dovdi! A da me vi ne primiste, Bog i duša! u Dravi bi —

Matan.

Ćut, ne vriedjaj Boga, ne misli nigda na takova šta.

Janja.

Joj, joj, dragi dido, ne znate, kako mi je srdce pucalo, kad me u Čepinu rodjena moja kuma, što je sad tamo na birtiji, nemilice naružila i kao pseto otirala, — onda sam o svem svitu sdvojila . . .

Matan.

Pa viš da si sgriešila, a kud kamo više, jer si majkom —

Janja.

Uvidjam sad, dragi dido. Oh! onda su mi najteže na srdce pale riči moje mile majke i dragog dade, što mi ih na razstanku rekoše, pa sam gorko, gorko plakala . . .

Matan.

Pa viš, Bog se smilovao suzam tvojim, pak te k men' naputio —

Janja.

U vami sam našla i otca i majku; o hvala Mu i vama! Ali kako li je sad mom dadi i majki?

Matan.

Bog se za njih brine, uzdaj se, on će dati, da nadješ i dragana svog.

Janja.

O Bog iz vas progovorio. *(Uzdahne.)* Al da l' će živ ostat u boju?

Matan.

Mani se, ne će tu bit velika boja, Magjari su u stisci velikoj.

Janja.

Al zbilja, dido, kad sam na izvoru bila, učini mi se tamo daleko doli, kano da amo ide njekoliko vojnikâ.

Matan.

Pa i može biti, kćerko. To su sigurno prednjaci, koji hode izviditi, gdje je prva magjarska straža. Da ih hoće Bog k meni dovesti, da im ja kažem sve, pa da ih ja vodim na Magjare, zvernik im njin!

Janja.

Zar vi, dido? A što ću ja onda tu sama?

Matan.

Ti kuću čuvaj, dok se ne vratim. *(Čuje se kao iz daleka tiho pjevanje, pak sve jače pjesma):*

Oj Slavonci i Hrvati! potecite žurno!
Gdjeno lovor slave cvati, u to vrieme burno.
Glas vitežkog čujte bana, Jelačića od megdana!
Napried! stupaj! Hurrah! napried stupaj!

Top za topom, grom za gromom, potres na sve strane,
Bježi dušman nogom hromom, kad povija bane.
Oganj živi ban prosipa, a dušman se svud razsipa.
Napried! stupaj! Hurrah! napried stupaj!

Matan *sluša.*

No, što ti rekoh, to su naši. A ha! bježi dušman nogom hromom, a ha, kad povija bane, ha! Ta gdje je moj narodni barjak? *(Odtrči u sobu i donese barjačić.)* Napried stupaj! hurrah na dušmana, zvernik mu! S Bogom, kćerko, kuću čuvaj. *(Podje na vrata.)*

Janja.

Joj, ta kape nemate —

Matan.

Da, da, donesi mi ju. *(Janja ode u sobu.)* Sad mi igra svaka žilica. Pa kažu: ne može se star pomladiti. Može, može, kad vjerno ljubi narod svoj, pak mu je na dušmane roda poći. Ha! kad može stari Nužan, mogu vala i ja,

zvernik mu! Ta daj, kćeri, kapu, il ću gologlav otići, a vratit se u Batjanovom kalpaku.

Janja *dodje noseći mu kapu.*

Jedva ju nadjoh.

Matan *primiv kapu.*

S Bogom, kćeri, kuću čuvaj. *(Podje na vrata.)*

Janja.

Bog vas dragi čuvo!

PRIZOR TREĆI.

BOŽO kuca i stupi unutra obučen kao vojnik u japundžetu. JANJA spazivši ga ode naglo u sobu.

Božo *stoji na vratima zabezeknut.*

Matan.

No što si se začudio, momče? valjda što pred sobom gledaš starca za boj spremna? Hajd, hajd samo napried stupaj, pak da vas ja vodim kud treba na dušmane, zvernik im!

Božo.

Nisam ja za to došo, još je rano tome.

Matan.

Što rano, kad je večer i skoro noć, a onda idu junaci da pribùše dušmane. Zar ti nisi jedan od onih, što malo prije pjevahu: Napried stupaj, hurrah!

Božo.

Nisam njihove kumpanije. Oni su, čini mi se, iz Tenjskog logora.

Matan.

Hm! a ti? kakav si mi vojnik, nemaš ni puške, ni sablje, ni banganeta? Da ti nisi desentirac?

Božo.

To nisam, ja sam na frlabu.

Matan.

No, kakvi mi je to kapetan, zvernik mu, koji tebe u to ratno doba odpušta, kad mu je svaki momak od prieke nužde. *(Lupi motkom barjaka o zemlju.)*

Božo.

Ta znate, *(smeteno)* ja sam bolestan.

Matan.

Ho! zvernik mu! kad tako izgledju bolestnici, da kako zdravi?

Božo.

Ta znate, dido, ja sam onako malo . . . *(Kuca se prstom po čelu.)*

Matan.

Šta? bez treće daske —

Božo.

Znate, to jest, bio sam malo smušen, pak me kapetan pustio doma.

Matan.

A sad ozdravio već?

Božo.

Da, pak se opet vraćam u logor.

Matan.

To je hvale vriedno od tebe. *(Lupa ga po ramenu.)* Drugi bi ludovao, t. j. bolovao, kao što ih dosta imade: dobiju topovsku groznicu, i ta traje, dokgod se rat ne svrši; p'onda su opet junaci. He he he! Zvernik im ženski! — A reci mi, kud si ti amo zabasao?

Božo.

Ta znate, dido, ja, ja zakasnio, prispila noć —

Matan.

A što šeprtljiš? da ti nisi kakov magjaronski špijun? Zvernik! —

Božo.

Ta, ta ozebo sam, vidio sviću u vas, pak došo, da se malo prigrijem i da prinoćim —

Matan.

Prvo može biti, al drugo ne.

Božo.

Valjda rad one ženskinje, što naglo ode u sobu, kad ja dodjoh. Je li to vaša baba, dido?

Matan.

Ho, ho! zvernik ti tvoj! — da, to je moja baba.

Božo.

Onako mlada? ne šalite se, dido.

Matan.

Nema tu šale. Ho zvernik ti tvoj! — zar ja ne bi mogao imati onako mladu babu, *(provrca se)* ako sam i star? Još u meni vrije krv, kuca srdce, koje će udariti na hiljadu dušmana.

Božo.

Al molim vas, dragi dido, nemojte se šaliti, kažte mi istinu. Molim vas *(sklopiv ruke)* kao što se Bog moli.

Matan.

A a! sad sam te ukebo. Za to si ti lud. Pošao si po kolibah vinogradskih tražiti dragu, kao što je ona u logore svog dragana —

Božo *uletiv mu u rieč.*

Jest, ona je, ona je.

Matan.

A zar ti poznaš moju — Janju?

Božo.

Janju, o te-kako ju poznam.

Matan *vikne.*

Janjo!

PRIZOR ČETVRTI.

JANJA izidje.

Božo.

Janjo! *(Ganljivo.)* Hvala Bogu, da si živa, da sam te našao.

Janja *prestrašivši se Bože i oborivši glavu.*

Ti si!

Matan.

A što se stidiš, kćeri moja? nisam li ti rekao, uzdaj se u Boga. Evo ti dragana tvog. Ali ja moram ići da malo provizitiram, kud ona pjevačka patrola ode, a vi dvoje dragih divanite. *(Ode naglo s barjačićem.)*

Božo.

Ti se čudiš, Janjo, kako sam te našao; i kao da me se bojiš. Čuj, da ti kažem. Od kako se razstadosmo, znajuć, što bi te od roditeljâ snajti moglo, bila si mi uvik na pameti, te nisam imao mira, dok mog dobrog kapitana ne namolih, da me na njekoliko dana samo pusti doma. Došav do Čepina, navratim se kumi, i od nje čujem, da si kod nje bila, i da te je nemilostivo odtirala, pak da si na to drumom pram Osiku otišla. Još mi pripovida: kako je dada na te pucao, te da je

toga radi u zatvoru, *(Janja se strese.)* ili ako možda već prikim sudom odsudjen . . . *(tiho)* ne visi na višalih.

Janja *grunuvši se u prsi.*

Joj grišnice mene! što reče! Joj joj, kuku!

Božo.

Čuvši to, pomislih: a šta ću sad i ja doma? tebe nema, dade nema. Pa okrenem opet natrag, bludeć po okolini i razpitivajuć za te, evo me sam Bog amo naputi, te sam sad kolik tolik utišen.

Janja *jecajući.*

Joj kuku! ali ja jadnica ne. Tamo, ako je istina, kao što reče, izgubila otca, a k tom još ja kriva njegove smrti, — a ovdje ne našla Peru —

Božo.

Zar i u tom hudom stanju još ga zaboraviti ne ćeš?

Janja.

Ne mogu, nikako, nikad! Ta za njim sam pošla, naći ga moram, ili — Ali kaži mi, Bogom te bratimim, zar ti za njeg ne znaš? Ta skupa ste pošli —

Božo.

Kako u logor prispismo, on bi mahom sutra u drugi logor premišten, te ne znam, gdi je.

Janja *tužno.*

Ti me ne ljubiš nesritnicu, kao što si mi njekoč rekao, inače —

Božo.

Bog i duša! istinu ti kažem, posestrimo —

Ianja.

Ne, ne, nisam ja posestrima tvoja, već sirota nesritnica, od roditeljâ protirana, od Boga i svita prokleta! *(Plače.)*

Božo.

Janjo! ne vridjaj Boga. — I ako te je svit ostavio, ali ja ne, inače ne bih te potražio, ja tebe ljubim još onako iskreno kao prije —

Janja.

Zašt' da me ljubiš, kad znadeš, da ja Peru ljubim.

Božo.

Oh! oh! što ću? Zašt' te ljubim, ja ne znam, valjda to Bog tako hoće. — Al da se ti u Perinu ljubav uzdaš, tomu se čudim.

Janja.

On mene ljubi, on mene ljubit mora, on mi se zakleo —

Božo.

Oh, soldačke zakletve vitrom odlete —

Janja.

Al ja ću za vitrom poletit, s njim ću Perinim tragom, najti ga moram, ma na kraj svita. Ponovit ću mu i kao grom zagrmit mu zakletvu njegovu, pak ne usliša li njegdašnju divojku Janju, uslišat i ljubit morat će Janju . . . majku.

Božo.

To se tebi samo tako čini, Janjo! Ta vira ne da

Janja.

Božo! ne ubijaj viru moju; jer bez Pere težko si ga meni; bez njega ne marim ni živit. Ja ga naći moram, i ako ne sebe, to diteta radi.

Božo.

Al zašt' da ideš tražit ditetu otca — kad je on blizu tako —

Janja *radostno.*

Gdi je, gdi je? kaži, ne muči me, da mu ga pridam.

Božo.

Evo ga, prid tobom stoji —

Janja *tužno.*

O, ti sa mnom šalu sbijaš.

Božo.

Janjo, po Bogu sestro, nek me ubije Bog, ako istinu ne govorim. Ne traži Peru, ja ću biti tvom ditetu otcem.

Janja.

Božo brate! jesi l' pri sebi? da bi ti to htio? Ja huda grišnica, — a dite moje tudje nahodče — ne, ne, toga ne dopušta duša nit svist moja.

Božo.

A što ako Peru ne nadješ?

Janja *tužno.*

Onda — onda — *(Lomi rukama.)*

Božo.

Premila posestrimo, učini me sritnim, budi žena moja. Ja te iskreno ljubim i ljubit ću do groba. Nek me Bog mahom pokara, ako ti igda pridbacio budem, što je prošlo. Tvoje dite bit će mi rodjenim. Janjo! uslišaj me, a tako ti čeda tvoga!

Janja.

O hvala ti, dragi brate Božo, na ljubavi tolikoj. Al ja je primit ne smim, ne mogu, ne, ne, ne mogu. *(Plače.)*

Božo.

Oh Janjo, Janjo! i baš tako?! *(Krije rukama lice.)*

PRIZOR PETI.

MATAN dolazi s barjačićem u ruci.

Matan.

Dobro je! Živio Jelačić ban! noćas kreće se sa svih strana okolna vojska na Osiek. Past će, mora pasti, i Magjari s Osiekom. *(Motri ih.)* No! što je to? Vi ste mi liepi mili i dragi. Ja otišao, da vas u milovanju ne bunim, a oni plaču. *(Boži.)* No! i ti si mi liep vojnik! sram te budi, babo! po tebi bi mogli Magjari još sto godina u Osieku sjediti. No! što je? što se medj vami sbilo? jeste l' se pokečkali, što li je, kazuj.

Božo.

Ta znate, dragi dido, stare uspomene —

Matan.

Ho, ho, stare uspomene! koliko sam ih ja za svoga vieka prebacio preko ramena, — da ih se uviek sjećam, i ja bi cmariti moro — ali velim: bilo pak nije! *(U to se čuje iz daleka prasak pušakâ. Janja skoči uplašena.)* No, zvernik mu! što to znači? to nije daleko od nas.

Božo.

Magjari.

Matan.

Kako da nije! Rekoh vam, udaraju naši noćas na Osiek, to je čarakanje naših s magjarskim predstražama. Sad će biti, što će biti. Hajd Božo, ako si vriedan ove tvoje drage, s didom napried stupaj, hurrah! Juriš! hajde!

Božo.

Zar ovako bez puške, bez ičega?

Matan.

Nemam je ni ja. Hajd samo! *(Vuče ga.)* Sad u mraku jedan vriedi za desetoricu, ma i bez puške bio, nek nas je samo više. Puške ćemo otet od Magjarâ. Hajd! hajd! Janjo, kuću čuvaj. S Bogom! *(Odvuče Božu.)*

Janja

časak stoji mučeći, dočim se još čuje pucnjava.

Ostadoh tako sama . . . ali ne, ne, *(podje bliže, gdje je djetence prekriveno)* s tobom, čedo srdca moga! . . . Kako mi mirno spiš, kao da si na grudih mojih; ne plaši te pušakâ prasak, koji kao da je sve jači, sve bliži . . . Što ću ja sad jadna majka tvoja? . . . Dido reče, da su naši . . . Al što, ako su Magjari? što, ako dido i Božo dopanu im šakâ? . . . Joj! — A ja ovdi s čedom sama . . . što me tu čeka od razjarenih dušmana? . . . Tu mi stanka nema . . . Idem, idem, ma u metež bojni, pa što Bog da meni . . . A ti, angjele moj, ostaj tu, čuvat će te Bog . . . pa da i dušmani amo dodju, valjda nisu divlje zvirine, — valjda će se tebi nevinom angjelku smilovati? . . . ako i meni ne, dopanem li im šaka . . . upanem li medj naše, oni će me naputit, da nadjem želju srdca moga, tebe, dragi Pero moj! . . . Hoću li te najći? živa ili mrtva? . . . il će i mene, tražeći te, najći smrt? . . . *(Smišlja.)* Al što smišljam? Pa nadjem li ju, zar je zaslužila nisam? . . . Nisam li ja kriva strašnoj smrti milog dade moga? . . . Oh! jesam, jesam! . . . *(Gruva se u prsa.)* Za to idem! idem! . . . Pa s Bogom, kućice dobroga dide! ti utočište moje, ti kolivko mila čeda moga! . . . S Bogom i ti angjele moj! *(Ljubi ga i križa.)* Sveti križ Isusov te očuvao! . . . Pero, živa željo moja, tvoje je srdce moje do poslidnjeg časa! — Pero! il mi je tebe najći, il će mi za uvik sunce zajći. *(Naglo ode zabravivši vrata.)*

PRIZOR ŠESTI.

Iza stanke čuje se lupa iz vana i glas: otvaraj! Zatim lupa kundacî u vrata, koja se zatim razjape. Stupi unutra patrola s vodjom.

Vodja patrole *obziruć se.*

Da tu nema kakvih Magjara il Magjarona? pretražimo, junaci. *(Vojnici se obziru, a vodja spazi u uglu sobe diete.)* I baš nikog, do ovog sirotčeta djetenca. Pa kako mirno spava a kao angjelak je liepo.

PRIZOR SEDMI.

ŽUPNIK, MARIJAN i MANDA stupe unutra.

Vodja.

Haltverda? Pozor, junaci. Evo možda, koga tražimo. Tko ste vi?

Župnik.

Ja sam župnik, kao što vidite, a ovo je par mojih župljana. Dolazim amo k svome još iz doba kapelanovanja starom znancu, Matanu, jer sam putem amo začuo, da je kod njega ovih mojih župljana kćerka, Janja. A da ne mislite što zla, evo vam moj pasiršajn. *(Uruči mu pismo.)*

Vodja *pregledav pismo.*

Dobro je.

Župnik.

Kao što vidim, nema tu nit Janje, nit Matana.

Vodja.

I mi obivši vrata, nadjosmo samo ovo djentence tu. *(Župnik, Marijan i Manda približe se djetetu.)*

Manda.

O božji angjelak, to je sigurno njeno čedo, ta sasma joj naliči, kanda si jabuku razkolio. Joj! drago si, sladko bakino unuče! *(Miluje ga.)*

Župnik.

A ne biste vi znali, junaci, za kakvog Peru Vlahovića, stražmeštra?

Vodja.

Kako ne, kad je pri prvom jurišu na forpošte magjarske srnjao kao lav, prezirući smrt, da su mu se svi čudili. Za to se pogovara, da je tomu nesretna ljubav s njekom djevojkom uzrok.

Marijan *uzrujano.*

I ne pade?

Vodja.

Za čudo ne.

Marijan *za se.*

O kamo sriće da je! *(Glasno.)* Nije mi do njega, već do diteta moga. Možda je i ona za njim odsrnjala? Gospodine! *(župniku)* da idemo u logor potražit ju.

Manda.

Da, da, dragi starče. Joj dite moje!

Župnik.

Kad sam ti život spasao, još ću ti i tu žrtvu prinieti. Hajdemo.

Vodja.

Nemojte gospodine, bar za noćas ne; kugle lete odsvakud, mogli bi zaglaviti. Nego u jutro.

Marijan.

Do zore možda ne nadjosmo ni trupa njenog. Hajdmo samo, pa kud puklo da puklo! *(Podju župnik, Marijan i Manda.)*

Vodja.

Kad ste navalili baš, a ja ću vas uputit. Ali nisam odgovoran za to.

Marijan.

Kud ćeš i ti, ženo? Tu ostaj kod diteta. *(Tura ju natrag.)* A nama što Bog da.

Župnik.

Tako Marijane, u Bogu je naše pouzdanje. Hajdmo. *(Odu patrolom praćeni.)*

Manda.

Bog vam u pomoći bio i ovaj božji angjelak!

PRIZOR OSMI.

PROMJENA.

Mjesto izpod dolnjo-osječke varoši, kod tako zvane birtije: „Pakla"; u dnu humak. Zora je, oko vatre stoji i sjedi više vojnika. Medj njima bokal s vinom, više čaša, te piju i jedu.

Prvi vojnik.

Aha! baš se sladko omiče. *(Pije.)*

Drugi vojnik.

A i kako ne bi, poslije tolike muke.

Treći vojnik.

Brate, ubi nespavanje, marširanje, zima.

Četvrti vojnik.

E, al za to je sad naša slava. *(Pije.)*

Prvi vojnik.

Bogme oštra bješe kreševa.

Peti vojnik.

Al baš po mraku, u tutanj

Četvrti vojnik.

Ko bajage, junaka, malo mu je.

Prvi vojnik.

Pa za što nisi ti jurišao prvi na forpoštu, kao stražmeštar Vlahović?

Peti vojnik.

Njetko mora biti prvi.

Četvrti vojnik.

Da, a jedan posljednji, a taj si bio ti. Ha ha ha!

Peti vojnik.

A tko je priskočio, kad je nastala gužva, aj?

Svi *smiju se.*

Ha ha ha! živila gužva! *(Piju.)*

Peti vojnik.

Pa dobro, smijte se, al ćemo čuti, dok dodje stražmeštar od gjenerala.

Prvi vojnik.

Tebi će sigurno donieti medalju od bundeve kore. Ha ha ha!

Peti vojnik.

Kao i tebi, ha ha ha! *(Pero Vlahović se pokaže neopažen, kao poručnik.)*

Četvrti vojnik.

Hajd nek je dosta i zbilje i šale. Toliko se zna, malo nas je, al smo ljudi. Mi, šaka nas, protjerasmo forpoštu magjarsku u grad, Vlahović im komandanta zarobi, njegova je i naša slava. Pijmo, živili mi svi!

Svi.

Tako je, živili! *(Kucaju se i piju.)*

PRIZOR DEVETI.

PERO stupiv medju njih.

Pero.

Tako, junačka braćo, živili! *(Svi se začude, opaziv ga kao častnika, djipe i salutiraju kličuć:* Živio naš novi lajćman Vlahović!)

Pero *rukujuć se.*

Najprije živio ban naš Jelačić i gjeneral Nužan, koji me je tako odlikovao.

Svi.

Živio Jelačić ban! živio Nužan!

Pero.

A i vama slava, koji ste se svi junački vladali. To vam po meni poručuje gjeneral Nužan.

Peti vojnik.

Aha, nisam li vam tako kazo?

Pero.

Naša vojska već je gornju varoš i majureve zauzela. Magjari utekoše u grad. Ima li ih još u dolnjoj varoši i hoće l' pokušati napasti nas, to će dan pokazat. A sad, braćo, pijte, pjevajte, budte veseli, pak što Bog da i sreća junačka! Živio Jelačić ban! *(Uzima čašu i kuca se redom.)*

Svi.

Živio! Slava mu! a smrt dušmanom! *(Piju.)*

Svi *pjevaju.*

Bože živi Jelačića bana, i njegovu desnu od megdana.
Slava mu! Slava mu! Jelačiću našemu!
Slava mu! Slava mu! Jelačiću banu!

*

Banda svira a vojska mašira, a pred vojskom ban naš komandira:
Serežani, braćo moja mila! Graničari, oba moja krila!
Zamnom, braćo, juriš na Magjare, što otimlju pravice nam stare.
Pak što Bog da, i sreća junačka!
Jelačiću vojska odgovara: Svi smo s Tobom, juriš na Magjara!
Bože živi Jelačića bana, i njegovu desnu od megdana.

Svi.

Živio ban! Smrt dušmanom! *(Piju.)*

Prvi vojnik.

Živio naš vodja, naš novi lajćman Vlahović!

Svi.

Živio!

Pero.

Hvala vam, braćo.

Drugi vojnik.

Tako, pravo je. A sad drugu našu graničarsku u slavu lajćmanu. *(Pjevaju):*

Čvrsto stoji kô klisura, kad navali na nju bura,
Proti sili svih vragova, barbarskijeh i sinova,
Silni, hrabri graničar!

Vjeran svagda kralju svomu, vjeran rodu, vjeran domu,
Blago svoje i krv, da li isti život dat ne žali,
Silni, hrabri graničar!

Nit pri časti, nit u boju promjenjuje narav svoju,
Seb' ostaje svagda ravan, svagda junak, svagda slavan,
Silni, hrabri graničar!

Prvi vojnik *diže čašu.*

Živio gosp. lajćman Vlahović!

Svi.

Živio! *(Toče i piju.)*

Pero.

Hvala, braćo, i s vami! Bud'te veseli. *(Za se.)* Joj! al meni srdce puca. Oh! Janjo, kako li je tebi? Težko dobro. *(Glasno.)* Samo na oprezu, junaci. Ja idem gospodinu majoru, da nove zapoviedi primim. Dotle s Bogom! *(Ode.)*

Svi.

Živio!

Prvi vojnik.

Baš mu dolikuje lajćmanska uniforma.

Drugi vojnik.

Čestit i pošten čovjek i hrabar vojnik, i pravo je.

Treći vojnik.

A uz njega smo i mi pošteni i hrabri.

Četvrti vojnik.

To se razumije. Nego znate l', što je meni samo žao? Što nismo naredjeni bili, da mi na gornju varoš udaramo. Tu bi bilo osim slave i šićara.

Peti vojnik.

A ha, znam, što misliš. E, al kad bi slobodno bilo!

Drugi vojnik.

E šta, u ratu je sve slobodno. Ne bi bilo s gorega, kad bi one domaće izdajice malo očerupali i operušali.

Prvi vojnik.

Bilo bi duvana!

Drugi vojnik.

I finih cigara!

Treći vojnik.

I kljukanih gusaka!

Četvrti vojnik.

I suhe mesetine!

Peti vojnik.

I vinjuštike bolje od ove! *(Pije.)* Brrr!

Drugi vojnik.

Pa što nije u gornjem, može bit u dolnjem gradu.

Treći vojnik.

Jok! zar si zaboravio, što je reko naš stražmeštar t. j. nov lajćman, da u dolnjoj varoši nema Magjarona; tu je sve naše ovejano.

Četvrti vojnik.

To poštedit treba.

Peti vojnik.

Al ipak onako malo, ne će škodit, da i oni znadu, da je ratno vrieme.

Prvi vojnik.

Ne laj! oni će nas objeručke dočekati i svačim počastit.

Drugi vojnik.

Polako, polako! najpre skoči, p' onda reci hop.

Treći vojnik.

Bog zna, dokle ćemo tu sjedit u toj paklenoj birtiji.

Četvrti vojnik.

Al zbilja, braćo, čudna imena, da se birtija zove: „pakô“.

Peti vojnik.

Valjda su se tu ukazivali vrazi.

Prvi vojnik.

Ne, ne, nego vražice, ha ha ha! *(Pije.)*

Drugi vojnik.

Taj udara klatnom u stranu, he he he! *(Pije.)*

Prvi vojnik.

Da, da, vražice, vragoljice, al bez rogova i konjskih kopita.

Svi *smiju se.*

Ha ha ha!

Prvi vojnik.

Živile vragoljice! *(Pije.)*

Drugi vojnik.

Hajd ne brundaj.

PRIZOR DESETI.

Dolazi JANJA.

Prvi vojnik *spaziv ju.*

Evo je kao iz vertepa, ha ha ha! *(Svi se okrenu Janji.)*

Janja *došavši medj vojnike.*

Momci, braćo, je l' medj vami moj Pero?

Prvi vojnik.

A zar se jedan u našoj regimenti Perom zove?

Četvrti vojnik.

Evo ja sam Pero, možda sam ja, ha ha ha! *(Stupi pred Janju.)*

Prvi vojnik.

A što je taj tvoj Pero tebi? Otac?

Drugi vojnik.

Brat?

Treći vojnik.

Ili dragan?

Peti vojnik.

Ili muž?

Janja.

Molim vas, ne šalite se, ne zapitkujte me, već kažite mi, gdje je. Srdce mi veli, da je medju vami. Pero! gdje si? *(Ide svakomu zagledajući.)*

Četvrti vojnik.

Baš da vidimo, hoće l' pogoditi.

Prvi vojnik.

Hodi, curo, curice.

Drugi vojnik.

Hodi k meni, snašice.

Treći vojnik.

Hodi k meni, dikice.

Četvrti vojnik.

Hodi k meni, sekice.

Peti vojnik *oko nje skakćuć i pjevajuć.*

Ej diko rode, poljubi me ôde, ej diko dikice, izljubim ti lice. *(Grli ju.)*

Svi *se smiju.*

Ha ha ha! *(I drugi dolaze da ju grle.)*

Janja.

Pustite me, braćo, smilujte mi se; kažite mi, gdje je Pero? Svu dragu noć ga tražim, nu uzalud . . . *(Pukne top i čuje se kanda se nješto ruši.)*

Svi.

Oho! *(Uzkomešaju se i grabe za puške.)*

Prvi vojnik.

Tri sta mu dušmanskih!

Drugi vojnik.

Nije palo od nas daleko.

Treći vojnik.

Bjež, ženo, od tuda, valjda nisi luda. *(Gurajuć Janju ode u stranu.)*

Četvrti vojnik.

Da se još napijemo, braćo, može komu bit posljednje. *(Pije.)*

Peti vojnik.

Baš tako. Pijmo, dok lajćman ne dodje. *(Drugi top grune.)*

Drugi vojnik.

O zapatak mu magjarski, taj se ne šali, baš amo gadja. *(Čučne.)*

PRIZOR JEDAŇAESTI.

PERO naglo pokazav se u dnu na humku.

Pero.

Na oružje, braćo! Za mnom, juriš!

Janja.

Ah Bože! njegov glas! Pero! sunce ogrijano!

Pero *spaziv ju.*

Ah! Janjo! *(Poluglasno.)* Živa željo moja! *(Očituje ljubav svoju, bol i strah za Janju, ali u onom komešanju vojnika ona to dobro ne opazi, zatim glasno:)* Brzo, junaci! Na juriš za mnom! *(Pram Janji pružajuć ruku.)* S Bogom! *(Podje.)*

Svi vojnici.

Evo nas, gospodine, gotovi smo! *(Odtrče za njim.)*

Janja *vičući.*

Pero! . . . Pero! . . . *(Tišje.)* Ode . . . uteče . . . ne pozna me više, virom prevrnuo . . . zakletvu zaboravio . . . reko mi: s Bogom . . . ostavio Janju svoju, koja njem za ljubav sve prezrela, otca i majku i sav svit; za njim pošla svakojaku nevolju i sramotu trpeć . . . Oh! Pero! Pero! . . . *(Jeca lomeći rukama).* Što ću sad? *(Čuju se topovi i puške izmjenice.)* Topovi grme, praskaju puške, lete taneta . . . Ne želim ti smrti, jer te ipak ljubim, — ne želim ti smrti radi čeda tvoga, i Bog nek te očuva! . . . Ali bojim se, jer neviru Bog kazni . . . Za to, da te još u zadnjem času od toga spasim, idem za tobom u boj, te nadjem li te nevirna, poletit ću onamo, gdje najgušće kuglje padaju — pak bit će brzo i mom jadu kraj! *(Ode naglo Perinim tragom. Čuje se boj.)*

PRIZOR DVANAESTI.

Iza stanke dva vojnika dovode na smrt ranjenog PERU.

Pero.

Tu me spustite braćo, dalje ne mogu.

Prvi vojnik.

Zar ste baš tako onemogao?

Drugi vojnik.

Zar je tako grdna rana?

Pero.

Smrtna, braćo, u po srdca, preboljet je neću. *(Vojnici spuste ga na zemlju.)*

PRIZOR TRINAESTI.

Dodje ŽUPNIK s MARIJANOM.

Pero *spoznav obojicu.*

Oh! Gospodine! Evo, do čega dodje. *(Pružajuć ruku Marijanu.)* Oprostite mi, molim vas, bar na čas smrti.

Marijan *bukne.*

Što? oprostiti vam, koji ste krivcem sramote i propasti kuće i kćeri moje, koju svu noć tražeć ne najdosmo? Nikad, pa ni na čas smrti ne mogu. Ne, ne mogu i ne ću.

Pero *uzdišuć.*

Oh! Bože!

PRIZOR ČETRNAESTI.

MATAN i BOŽO dovode smrtno ranjenu JANJU.

Matan.

Nadjosmo ju, ali na žalost — *(Polože ju kraj Pere.)*

Pero *lativ ju za lievu ruku.*

Ah! premila Janjo!

Janja.

Ah! nadjosmo se, Pero premili!

Marijan *strese se.*

Joj! *(Klekne kraj Janje.)*

Janja
spazivši otca, za koga misli, da je pogubljen.

Strašni Bože . . . Duh mog otca s onog svita evo dodje . . . pa mi na samrti grišnu dušu muči, — ja

sam ga ubila, . . . on je rad mene poginuo! . . . Ne vodite me, otče, pred strašni božji sud!

Marijan *primi ju za ruku.*

Jadna kćeri moja, Bog bio s tobom! Živ sam, nisam poginuo! Bog ti prostio, draga Janjo moja! — Ja sam, ja, tvoj tužni otac!

Janja *osviestivši se.*

Ah, premili dada! Oprostite mi, da mi Bog dušu spasi!

Župnik.

Gledj, Marijane, što učini hitac iz kubure, namienjen djetetu tvome! Tane mu sgodi sliku propetog Spasitelja, ali se odbi i pogodi dva srdca: i Janju i Peru . . . Oprosti im, pomiri se š njima bar na čas smrti, da i tebi Bog oprosti.

Janja.

Oprostite, sladki dado.

Pero.

Oprostite, mili Marijane, sad bar; bliza smrt nek povrati čast Janji i djetetu našemu. Ne uzkratite nam toli tužnog vjenčanja.

Župnik.

Pristani, dragi Marijane.

Marijan *polažuć desnicu Janje u desnicu Pere.*

Oprosti mi Bože! Blagoslovite, gospodine.

Župnik.

Tako, dragi Marijane, to je kršćanski. *(Župnik, držeć spojene ruke Janje i Pere, svetčano govori:)* Ja vas spajam u sveti brak u ime otca i sina i duha svetoga!

Matan i Božo.

Amen!

Božo.

A ja ostajem ditetu i otac i majka.

Matan.

A ja žalostni kum.

Janja.

Hvala, dragi dado, i vam dragi dido i tebi, mili Božo! Pozdravte mi mi — lu majku. *(Izdišući.)*

Pero.

Hvala, dragi taste, sad radostno umirem. Oprosti, Božo. *(Izdišući.)*

Božo.

Praštam, i Bog da prosti! *(Iz vana čuje se radostno klicanje dolazećih vojnika:* **Slava! pobjeda je naša! Osiek je naš!)**

Matan *mašuć barjakom.*

Slava! tri put slava!

(Zastor padne.)

Konac.